

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Hana Chroboková

Práce s dětmi, které se staly oběťmi obchodu s lidmi

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz, Ph.D.
2021

Prohlašuji, že jsem svou práci vypracovala samostatně a že jsem všechny informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne

Podpis

Poděkování

Mé poděkování patří Mgr. et Mgr. Agnieszce Zogatě Kusz, Ph.D., za odborné vedení, rady a ochotu, které mi v průběhu psaní bakalářské práce poskytovala.

Poděkovat bych chtěla také své rodině za podporu a trpělivost, kterou se mnou měli po celou dobu mého psaní.

Obsah

Obsah	4
Úvod	5
1 Obchod s lidmi v České republice	7
1.1 Vývoj trestné činnosti obchodování s lidmi v ČR	8
1.2 Boj proti obchodu s lidmi	11
2 Obchod s dětmi	15
2.1 Příčiny obchodu s dětmi	18
2.1.1 Ohrožené děti	18
2.1.2 Vliv rodiny	19
2.1.3 Rizikové chování	21
2.2 Účely obchodu s dětmi	22
2.2.1 Sexuální vykořisťování dětí	23
2.2.2 Dětská prostituce	23
2.2.3 Dětská pornografie	25
2.2.4 Obchodování s dětmi pro jiné účely	25
3 Sociální práce s dětmi	28
3.1 Úloha sociálního pracovníka při práci s obchodovanými dětmi	29
3.2 Zásady práce s dětmi	33
3.3 Metody sociální práce s obchodovanými dětmi	35
Závěr	41
Bibliografický seznam	43

Úvod

Tato bakalářská práce se zaměřuje na práci s dětmi, které se staly oběťmi obchodu s lidmi. Obchod s lidmi je fenomén, který zasahuje celý svět, a proto ani Česká republika není výjimkou. Tato podoba trestné činnosti může mít několik forem, u nás se s dětmi nejčastěji obchoduje za účelem nucené práce a prostituce. Děti se do takové situace dostávají z různých důvodů, někdy jsou uneseny, přemluveny na slušnou práci v zahraničí, kde jsou následně nuceny k prostituci, někdy je zase na vině rodina a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Já chci ve své práci, co možná nejlépe vystihnout situaci, do které se dítě dostane, proč se tomu tak stalo a případně, jak tomu zabránit. Vzhledem k těmto znalostem budu moct následně lépe vystihnout úlohu sociálního pracovníka a metody práce na spolupráci a pomoc obětem obchodování. Všechny organizace a orgány sociálně-právní ochrany dětí, které pomáhají obětem obchodování, mají v týmu odborníků sociálního pracovníka, který se značným dílem podílí na pomoci těmto dětem.

Na konci této práce jsem zjistila, že je sociální pracovník nedílnou součástí procesu pomoci, koordinuje celý proces a na základě posouzení životní situace dítěte navrhuje možné způsoby intervence. Zároveň je jeho povinností se vzdělávat v této problematice, aby mohl správně identifikovat oběti obchodu s lidmi.

Tématem mé práce je Práce s dětmi, které se staly oběťmi obchodu s lidmi. Jedná se o kompilaci. Kompilace je definována jako seskupení cizích poznatků či zdrojů do nové podoby. Kompilace by měla být syntézou různých názorů týkajících se daného problému v tvůrčím systematickém uspořádání, a nejen bezmyslenkovitým seskupením cizích myšlenek (Šanderová, 2005, s. 67-70). Ve své práci se na začátku zaměřuji obecně na obchod s lidmi, následně na jeho vývoj a příčiny, přičemž na to pak navážu bojem proti obchodování. V další části se zaměřuji již konkrétně na obchod s dětmi a jeho příčiny. Dále definuji pojem ohrožené dítě, které je také mou cílovou skupinou. Následně věnuji pozornost účelům této trestné činnosti, které mi pomohou se přiblížit k samotné práci s dětmi. V poslední kapitole a zároveň stěžejní části mé práce popisují úlohu sociálního pracovníka, zásady a metody sociální práce s obchodovanými dětmi. Díky nimž jsem došla k naplnění cíle.

Mým cílem je tedy zjistit, jaká je úloha sociálního pracovníka při práci s dětmi, které se staly oběťmi obchodu s lidmi a jaké jsou metody práce s nimi. Takový cíl nás dovede k lepší

orientaci a pochopení role sociálního pracovníka při práci s dětmi, které se staly obětmi obchodu s lidmi. Přiblíží nám celou problematiku a poukáže na důležitost sociální práce v této oblasti.

Při psaní mé bakalářské práce jsem vycházela především z různých manuálů organizace La Strada, z knih Evy Vaničkové a dokumentů Ministerstva vnitra. To byly mé stěžejní zdroje, které jsem doplňovala informacemi od Oldřicha Matouška a kolektivu z Metod a řízení sociální práce, dále mi pomohl také časopis Sociální práce/ Sociální práca a jiné odborné zdroje.

Tuto problematiku jsem si vybrala především proto, že se jedná o téma, o kterém se obecně příliš neví, a přitom se dotýká i naší země. Sociální práce má v procesu pomoci s obchodovanými lidmi své místo, a to jsem ve své práci chtěla vyzdvihnout. Konkrétně jsem se zaměřila na obchod s dětmi, protože se jedná o jednu z nejzranitelnějších obchodovaných skupin. Mnohdy se neorientují ve svých právech, pokud je jejich věk příliš útlý. Podle zprávy z Ministerstva vnitra za rok 2019 je takový rizikový věk nejčastěji mezi 6-15 lety. Děti jsou příliš důvěřivé a ochotné, to z nich činí snadné oběti. A právě sociální pracovníci by měli pomoci dětem se ve svých právech zorientovat a usnadnit návrat do normálního života.

1 Obchod s lidmi v České republice

Obchod s lidmi je celosvětový problém, který se nevyhnul ani České republice. Zahrnuje mnoho podob a forem, přičemž já se v následující kapitole zaměřím pouze na obchod s dětmi, ale ještě předtím je třeba si vysvětlit co to ten obchod s lidmi je. Díky lepšímu pochopení daného fenoménu k němu budeme přistupovat s větším respektem a někteří možná i přijmou fakt, že se s oběťmi obchodu s lidmi můžeme setkat i u nás v ČR.

Na obchod s lidmi je pohlíženo jako na novodobou formu otroctví, přičemž je s námi už velmi dlouho, sice v jiných formách a podobách než kdysi. Svého vrcholu dosáhl na přelomu 19. a 20. století, kde značně převažoval například nad obchodem s drogami a zbraněmi. Oběťmi obchodu se začaly stávat také naše české ženy a dívky, které se nechaly nalákat na slušný výdělek a poté byly donuceny k prostituci (Vaničková a kol, 2005, s. 5).

V 90. letech byla ČR významnou zdrojovou zemí spolu s dalšími postkomunistickými státy. České ženy byly prodávány do sexuálního průmyslu zejména v západní Evropě (Německo, Nizozemsko, Itálie, Španělsko apod.). Na přelomu tisíciletí se rozšiřuje záběr obchodování s lidmi do nových částí světa, které doposud zůstávaly „čisté“. Získáváme informace zhruba po roce 2000, které nám přinášejí zprávy o obchodování s lidmi, a to hlavně s Češkami mimo Evropu. Obchoduje se s nimi do Asie, tam především v Japonsku a pak dále do Ameriky, do USA a Mexika (Burčíková, 2004, s. 5).

Kocman (2002, s. 8) tvrdí, že bychom neměli být v rámci obchodování s lidmi příliš striktní v chápání pojmu „hranice“. Obchodování s lidmi se provádí ať už na území jednoho státu, nebo mezi vícero státy. Může jít o prostou nabídku práce z města, kterou dostane žena/dívka z vesnice. V každém případě je odtržena a násilně převezena na cizí místo. Transport je tedy neodlučitelným rysem této trestné činnosti. Oběti, tedy v našem případě děti jsou odděleny od své rodiny, kultury a celkově sociální sítě. Stejně tak popisuje transport i Vaničková a kol. (2005, s. 7), která říká, že se jedná o přemístění obětí mimo jejich sociální strukturu, aniž by byly překročeny hranice státu. Obvykle jsou osoby převáženy mezi regiony, a to s určitou pravidelností z chudších do bohatších částí regionů. Cizí prostředí dodává obchodníkům větší moc a kontrolu nad svými oběťmi.

Obecně se v České republice nejčastěji objevují dva typy obchodování s lidmi, patří mezi ně sexuální vykořisťování a nucené práce. Skupiny organizovaného zločinu zabývající se sexuálním vykořisťováním a prostitucí u nás nejčastěji pocházejí z Ruska a Bulharska. Tyto

skupiny působí převážně v severních a západních Čechách, dále také na jižní Moravě a pak v Praze. Kromě vzrůstajícího počtu pachatelů vietnamské a čínské národnosti se významně podílejí na této trestné činnosti také občané ČR romské národnosti (Halušová, Švec, 2007, s. 37).

Protože Česká republika zastává roli jak zdrojové, tranzitní i cílové země, tak klade velké nároky na identifikaci a realizaci účinných strategií boje proti tomuto nezákonnému vykořisťování (Burčiková, 2004, s. 5). Do Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi MVČR bylo za rok 2019 zařazeno 15 pravděpodobných obětí, dále se podle statistik MS odsoudilo v roce 2019 dvanáct pachatelů. Zařazeno bylo do programu v roce 2003 celkem 260 pravděpodobných obětí. Každopádně NCOZ odhalilo celkem 20 případů obchodu s lidmi a z toho se 12 objasnilo hned a čtyři později. Když to porovnáme s rokem 2018, kde bylo odhaleno 13 případů, tak můžeme hovořit o nárůstu. V případě obchodu s dětmi, se počet chlapců využitých na výrobu pornografie v roce 2019 zvýšil oproti roku 2018, opačně u dívek využitých k výrobě dětské pornografie se počet oproti roku 2018 snížil. Dále za rok 2019 došlo k nárůstu dětské prostituce na rozdíl od roku 2018. Nejohroženější skupinou jsou děti ve věku od 6 do 15 let (MVČR, 2020a, s. 5-12). Pro lepší přehled uvádím, že v roce 2018 bylo identifikováno 11 obětí obchodu s lidmi ve věku do 18 let (MVČR, 2019a, s.13).

U nás se poměrně často vyskytují případy, ve kterých ženu sexuálně vykořisťuje partner. Zde můžeme hovořit o domácím násilí, se kterým je tento problém spjat. Dále se stává, že si partner obstará půjčku na jméno své partnerky, bez jejího souhlasu. Jedná se tedy o ekonomické vykořisťování. Tyto případy, pak vykořisťované ženě značně komplikují opětovný vstup do společnosti. S takovými případy se setkáváme i poté, co ČR vstoupila do Evropské unie, obchod s českými ženami za sexuálním vykořisťováním pokračoval dál (Burčiková, 2004, s. 5).

1.1 Vývoj trestné činnosti obchodování s lidmi v ČR

Od první poloviny devadesátých let se u nás začaly hojně otevírat noční kluby, lidé si častěji všimli postávajících žen na okrajích komunikací, které nabízely sexuální služby. Ve stejné době se začalo mluvit právě i o dětské pornografii na internetu a začala se řešit i homosexuální prostituce nezletilých. Ovšem nejvýznamnější bylo obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. Tato trestná činnost se tehdy nejvíce soustřeďovala k hranicím mezi Spolkovou republikou Německo a Rakouskem, konkrétněji bylo nejvíce

nočních klubů, které poskytovaly sexuální služby v okolí měst Cheb a Znojmo. Již v samotných začátcích bylo jasné, že za obchodování s lidmi mohou mezinárodní skupiny organizovaného zločinu. Ty si především v letech 1990 až 1994 naše území rozdělovaly na své sféry vlivu (Vavrda, 2010, s. 6).

Skupiny organizovaného zločinu si od českých občanů pronajímaly budovy, ze kterých se stávaly noční kluby. Češi byli ze začátku pouhým personálem v těchto klubech, ovšem s postupem času zastávali vyšší a vyšší postavení, až z nich byli třeba i majitelé. Skupiny organizovaného zločinu v zahraničí pak poskytovaly dovoz žen právě z cizích zemí do těchto klubů. Dále měly na starost odvod finančních zisků a dozor nad těmito ženami. Kvůli tomu byla do poloviny devadesátých let drtivá většina žen v klubech z cizích zemí. Zajímavé bylo, že národní příslušnost těchto žen korespondovala s národní příslušností skupin organizovaného zločinu, které byly majiteli klubů (Vavrda, 2010, s. 7).

Kvůli umístění klubů a zapojení našich občanů do jejich provozu a posléze jejich profesního růstu se z některých Čechů stali pachatelé trestné činnosti. Již ve druhé polovině devadesátých let s touto změnou postavení souvisel fakt, že začaly v klubech pracovat i státní příslušnice České republiky, a to nejčastěji v oblastech s vysokou mírou nezaměstnanosti (Vavrda, 2010, s. 7).

Původ obchodu s dětmi vnímáme jako souhru příčin a faktorů, které buď umožňují, nebo přispívají k jeho chodu a prosperitě. Těmto faktorům říkáme „push“ a „pull“, jedná se o dva druhy, které jsou od sebe odlišné. První push faktory nutí děti hledat východisko ze své špatné životní situace samotné mimo domov. Mezi tyto faktory patří samozřejmě už tolik zmiňovaný rozpad rodiny, nedostatek pracovních příležitostí, nízká úroveň vzdělání, diskriminace, nebo dokonce válka. Pull faktory označujeme ty, které jsou příznivé pro migranty. Poskytují jim příležitosti ke zlepšení jejich životní situace. Zahrnují rozdíly mezi regiony, dostatek pracovních příležitostí i poptávky po sexuálních službách. Příčinou těchto faktorů je nerovnoměrné rozdělení bohatství ve světě. Jednoduše řečeno, lidé, kteří pocházejí z chudých zemí, kde je pro ně obtížné si najít práci, často odjíždějí za prací do jiných států a řeší tedy svou situaci emigrací. Chudoba těchto zemí vytváří push faktor a ty bohatší státy zase naopak nabízejí pracovní místa špatně placené, o které nemá nikdo z jejich obyvatel zájem. Tímto se opět vracíme k pull faktoru (Vaničková a kol., 2005, s. 13-14).

Díky vývoji obchodu s lidmi na našem území jsme se více přiblížili k pochopení příčin tohoto trestného činu. A právě na příčiny rozvoje obchodování s lidmi v ČR bych se teď ráda zaměřila.

V období první republiky a krátce v poválečném období, tedy do roku 1948, byla prostituce vnímána jako výdělečná činnost srovnatelná s jinými. Až po roce 1948 začala být považována za aktivitu neslučitelnou se sociální morálkou. I tak ovšem nevytizela úplně, každopádně byla tehdy považována za zcela zanedbatelným jev. A to i díky přísnému hraničnímu režimu a pečlivému systému kontroly. Navíc ani nebylo mnoho hotelů, kde by se mohli cizinci ubytovat. Tehdy byla poptávka po prostitutkách ještě nízká. Důvodem bylo, že jednoduše nebylo tolik žen, které by se živily prostitucí. A také zde sehrál roli strach z kontrol bezpečnostních orgánů, pod které všechny spadaly. Dá se tedy říct, že i když se v socialistické společnosti snažili tento jev zcela vymýtit, tak se jim to nepovedlo. Ale na druhou stranu z něj udělali nevýznamný problém. Ovšem za největší úspěch můžeme považovat dlouhodobé formování společnosti a její přístup k prostituci. Díky tomu přestala společnost vnímat prostituci jako jev, který není nutně součástí života každého z nás, a který jde do určité míry značně omezit, ale ne vymýtit (Vavrda, 2010, s. 18-19).

S tím souvisí i to, že lidé prostitutky vnímaly jako docela šťastné ženy, které mají z provozu prostituce potěšení, a ještě si tím vydělají slušné peníze (Hulíková, Kocourek, 2005, dle Vavrda, 2010, s. 20). Kvůli tomu už společnost zapoměla na to, že je s prostitucí spjato mnoho dalších trestných činností. Tehdy už se prostitutky nevnímaly jako nástroje pro potěšení a společnost jejich činnost nepovažovala za omezování lidských práv. Přestalo se myslet na možné zdravotní dopady a na negativní sociální dopady pro rodinné příslušníky prostitutek i pro jejich zaměstnavatele. Když se nad tím zamyslíme dnes, zní to logicky, protože tehdy na území ČSSR neměla skupina organizovaného zločinu šanci působit. Zneužívání dětí za účelem sexuálního vykořisťování neexistovalo. Po roce 1989 se, ale všechno změnilo. Společenské změny způsobily transformaci v bezpečnosti, ve struktuře kriminality a v neposlední řadě v určení osob, které se podílely na páchání trestné činnosti. A právě obchodování s lidmi bylo jednou z prvních forem trestné činnosti po roce 1989, se kterou se naše společnost musela začít potýkat. Poté netrvalo dlouho a skupiny organizovaného zločinu zapojily do svých aktivit i občany České republiky, jak jsem již zmínila dříve, buď jako zaměstnance nebo jako prostitutky v jejich podnicích. Situace se u nás jen horšila a případů této trestné činnosti přibývalo. Mohla za to především zaměřenost naší země, která se koncentrovala na hospodářství a vnitrostátní politiku, jejíž snahou bylo rozdělení republiky v roce 1993. Po delší dobu se lidem tvrdilo, že

nám nehrozí nebezpečí ze stran organizovaného zločinu, prý šlo o fenomén konce století, který se nás už nadále netýká. Nanejvýš jsme pouze tranzitní zemí. Akceschopnost většiny bezpečnostních složek byla snížena. Cizinecká policie se tehdy příliš neangažovala v zabraňování skupinám organizovaného zločinu v jejich aktivitách. Pobyt pro cizince byl dost benevolentní a nebyl problém téměř pro kohokoli se k nám dostat a žít zde (Vavřda, 2010, s. 20-22).

Policie ČR zaznamenala nárůst počtu žen, přivážených z východní Evropy a asijských zemí, které jsou posléze na našem území nuceny k prostituci, nebo přes nás dále transportovány do západní Evropy. Tyto oběti nejsou příliš ochotné spolupracovat s naší policií, nesou si ze svých zdrojových zemí špatné zkušenosti se spoluprací s podobnými institucemi. Pokud se policii i tak podaří přesvědčit oběť o svých dobrých úmyslech, tak ani zdaleka nepřekonala největší příkoří. Zločinecké skupiny si poslušnost svých obětí umí vynutit. Dívky a ženy často nabírají přímo v jejich rodině, tudíž mají o jejich příbuzenských vztazích přehled, který poté využívají proti nim. Výhrůzkami, že ublíží jejich rodině si vynucují jejich poslušnost a diskrétnost. Proto oběti často odmítají polici ČR pomáhat. Chrání svou rodinu (Halušová, Švec, 2007, s. 37-38).

Díky tomu, že jsme se seznámili s vývojem této trestné činnosti a jeho příčin, tak jsme si nachystali půdu pro popis boje proti tomuto fenoménu. Díky pochopení důvodů, které stály za jeho vznikem můžeme nastavit efektivnější preventivní opatření.

1.2 Boj proti obchodu s lidmi

Ministerstvo vnitra vypracovalo v roce 2003 Národní strategii boje proti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. Jsou v ní zahrnuta primární preventivní opatření, mezi které spadají vzdělávací aktivity, informační kampaně, podpora nevládních organizací, příhraniční a mezinárodní spolupráce. V sekundárních opatřeních jsou zahrnuty dívky, které uvažují o práci v zahraničí a kampaně skrze zastupitelské úřady zdrojových zemí. Poslední terciální prevence se zaměřuje na kriminalizaci obchodu s lidmi a vytvoření manuálu pro ochranu obětí obchodu s lidmi. La Strada ČR se značným dílem podílela na tvorbě tohoto modelu (Vaničková a kol., 2005, s. 71-72).

Národní strategie boje proti obchodování s lidmi ČR si na období 2020-2023 stanovila dva úkoly, které mají pomoc v boji s obchodovanými dětmi. Prvním z nich je vytvoření studie

obchodování s dětmi v České republice a vzdělávacího materiálu pro včasnou identifikaci a poskytnutí pomoci dětským obětem obchodování s lidmi pro osoby pracující s dětmi (MVČR, 2020b, s. 8).

Stejně jako v předešlých obdobích se bude i nadále pokračovat ve spolupráci s aktéry působícími v sociálně vyloučených lokalitách. Ti představují rizikovou skupinu, se kterou se snadněji obchoduje. V aktuálním období bude pozornost věnována vzdělávání jednotlivých subjektů, které se podílejí v oblasti identifikace obětí obchodu s lidmi, díky tomu se jim dostane včasné a potřebné pomoci. Kromě toho bude vytvořeno příručka pro oběti obchodování, díky ní se budou moci oběti lépe orientovat ve svých právech. Bude obsahovat výčet práv, které mají oběti obchodu s lidmi a návodu na to, jak je v praxi využít (MVČR, 2020b, s. 11).

Již od roku 2008 se Diakonie českobratrské církve evangelické podílí na boji proti obchodování s lidmi. Tato organizace má po celé naší republice 143 poboček, z nich jedna, Středisko celostátních programů a služeb poskytuje od roku 2011 službu azylového bydlení pro muže, ženy a páry, kteří se stali oběťmi obchodu s lidmi za účelem pracovního nebo sexuálního vykořisťování. V roce 2018 zde našlo azyl 11 žen a 25 mužů jejichž průměrný věk byl 42 let. Osoby, které se ocitly v bezvýchodné situaci a neměly jinou možnost, než se obrátit na tuto organizaci pocházely z Bulharska, Slovenska, Rumunka a Česka. Dále nabízí Diakonie i krizovou terénní pomoc od roku 2015. Je přizpůsobena lidem, kteří vyloženě nepotřebují ubytování, ale i tak se staly oběťmi obchodování, vykořisťování nebo je také pro ty, co jsou těmito jevy ohroženi. V roce 2018 byla poskytnuta pomoc 117 osobám z celé republiky, mezi kterými bylo 46 žen a 71 mužů. Přičemž nejvíce se objevovaly dva problémy a to, nevyplácení mzdy (46 klientů) a ohrožení obchodem s lidmi (14 klientů), to uvedla vedoucí azylového domu Petra Krupičková (Pohůnková, 2019, s. 10).

Jednou z nejvýznamnějších organizací, které se zabývají problematikou obchodu s lidmi je La Strada Česká republika, o. p. s. a to již od roku 1995. Kromě naší země se v mezinárodní síti La Strada International sdružuje dalších sedm organizací z různých zemí Evropy. Spektrum sociálních služeb pro obchodované a vykořisťované osoby je poměrně pestré. Zahrnuje odborné sociální poradenství, krizovou pomoc, telefonickou krizovou pomoc a azylové domy. Ředitelka La Strady Markéta Hronková uvedla, že zaznamenávají v posledních letech také nárůst obchodování s lidmi formou nucených prací, a to zhruba v poměru 70 ku 30% oproti sexuálnímu vykořisťování. Rozšířenost nucených prací je mimo jiné také díky postupnému nárůstu různých forem. Dříve se objevovaly oběti tohoto problému v zemědělství, lesnictví a na stavbách. S postupem času, ale přibývaly také pohostinství, hotely a domácnosti.

V takových případech je obtížné vykořisťování prokázat, protože se nelegální činnost provádí za zavřenými dveřmi (Pohůnková, 2019, s. 11).

La Strada v roce 2019 poskytla ambulantní a pobytové služby 74 klientům. V předešlém roce jich bylo pouze šedesát, takže můžeme mluvit o nárůstu, i když spousta klientů stále pokračovala v již započaté spolupráci. Organizace zaregistrovala z celkového počtu 18 žen, které byly obchodovány, nejvíce patnáct žen za účelem nucené práce, pak dvě za účelem nucené prostituce a jedna kvůli nucenému sňatku. Zjistilo se, že nucené práce se provádějí velmi často v kasinech, nehtových studiích, masážních salonech, nebo přímo v domácnostech v pozici hospodyně či chůvy (MVČR, 2020a, s. 13).

V dubnu v roce 2019 byl v La Stradě registrován Terénní program jako sociální služba, díky tomu přibýlo více terénních pracovníků a výjezdů, tedy konkrétně dva za týden. V důsledku toho bylo zaznamenáno také více oslovených osob v terénu (MVČR, 2020a, s. 14).

Organizace mimo jiné pomáhá klientům s návratem do normálního života, poté co si prošli traumatickou zkušeností, to znamená že jim pomáhají zajistit bydlení a v některých případech i ošacení. Jejich cílem je zajistit, aby se klienti dokázali vyrovnat s jejich minulostí, nestali se opět obětmi obchodu s lidmi, a aby se jim dostalo spravedlivého soudního odškodnění (Baierová, 2014 [online]).

La Strada má mezi klienty nejčastěji osoby obchodované za účelem nucené práce a prostituce. Ředitelka organizace uvedla, že se zabývají pomocí českým občanům, kteří byli obchodováni buď přímo na našem území nebo v zahraničí, ale i osobám, se kterými se obchodovalo při průjezdu Českou republikou. Což nám říká, že je ČR stále jak zemí tranzitní, tak i cílovou a zemí původu (Baierová, 2014 [online]).

Kromě výše zmíněných služeb se La Strada také věnuje prevenci a vzdělávání. Uspořádává přednášky a semináře pro lékaře, sociální pracovníky různých neziskových či státních organizací, kteří jsou profesně zaměřeni na oběti obchodu s lidmi, aby je uměli identifikovat a poslat například do La Strady (Pohůnková, 2019, s. 12).

V roce 2018 přišla Arcidiecézní charita v Praze s projektem Magdala, který se zaměřuje především na pomoc a podporu žen, které se staly obětmi obchodování a domácího násilí. Nejčastějšími formami obchodování s lidmi byly v tomto projektu sexuální vykořisťování a nucená prostituce. Ženy pocházely z České republiky, Slovenska, Ukrajiny a jejich průměrný

věk činil 31 let. Magdala pracovala s pěti oběťmi obchodu s lidmi, z toho byly dvě ženy a tři děti (Pohůnková, 2019, s. 12).

Projekt Magdala identifikoval v roce 2019 pouze dvě osoby, které se staly oběťmi obchodování s lidmi. Tyto osoby byly ubytovány a získaly utajení. Kromě nově přijatých klientů spolupracovala Magdala z předešlého roku ještě s dalšími dvěma klienty, z nichž byly všichni české národnosti. Oběti obchodování získaly sociální, právní a socioterapeutické poradenství, potravinovou a materiální podporu (MVČR, 2020a, s. 16).

Charita v regionech brněnské a litoměřické diecéze se zaměřuje na práci v terénu, při které se o dané problematice může dozvědět nejvíce. Tato terénní služba již pomohla 141 ženám (Pohůnková, 2019, s. 12).

Poté, co jsem obecně popsala obchod s lidmi v ČR, příčiny vzniku i organizace, které proti němu bojují společně s naší národní strategií, tak bych se ráda věnovala konkrétní podobě obchodování s lidmi, kterou je obchod s dětmi. Není tak rozšířený, jako obchodování například s ženami, ale děje se. Děti jsou mnohem více bezbranné než kdokoli jiný, proto si tento problém vyžaduje naši pozornost. U dospělých obětí si můžeme dovolit předpokládat, že se jim podaří uniknout od pachatele, ale s dětmi je to jiné. Proto bych nejdříve chtěla vyjasnit, co vše stojí za obchodem s dětmi, jaké má podoby a příčiny, abych se následně mohla pečlivěji věnovat pomoci těmto obětem.

2 Obchod s dětmi

Podle Mezinárodní úmluvy o právech dítěte, je dítětem každý lidský jedinec, který je mladší osmnácti let (Sdělení č. 104/1991 sb., čl. 1). Obchod s dětmi je definován jako jakákoli transakce, díky které je dítě prodáno jiné osobě, a to nejen pro sexuální účely. Jedná se o stále rozrůstající fenomén, který se realizuje za pomoci organizovaného zločinu, který přesahuje naše hranice státu. Z toho důvodu je podstatné, aby na tento problém reagovala nejen vnitrostátní státní úprava, ale i ta mezinárodní. Státy by měly zastávat stejná či podobná stanoviska. Byly přijaty dokumenty na mezinárodní úrovni, které toto obchodování definují (Uchytlová, 2013, s. 6). OSN vytvořilo protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodu s lidmi, a to především s ženami a dětmi. Tento zločin definuje jako:

„Najmutí, přepravu, předání, přechovávání nebo přijetí osob za účelem vykořisťování, a to prostřednictvím pohrůžky násilím nebo použití násilí či jiných forem donucení, prostřednictvím únosu, podvodu, uvedení v omyl nebo zneužití moci či stavu zvláštní zranitelnosti nebo prostřednictvím poskytnutí nebo přijetí plateb či výhod s cílem získat souhlas osoby mající kontrolu nad jinou osobou.“ (Sdělení č. 18/2015 Sb. m. s., čl. 3a).

Základními znaky obchodu s dětmi jsou transport, donucení a vykořisťování. K samotnému vykořisťování pak může dojít buď přímo v zemi původu, nebo až v tranzitní a cílové zemi. Pachatelé často využívají omylu dítěte, jeho závislosti, anebo své pravomoci. Dítě může být zlákáno inzeráty, nabídkami od známých či agentur. Ti jim slibují slušný výdělek ve větším městě nebo v cizině, a to s tím, že za ně vyřídí všechny potřebné záležitosti spojené s odjezdem ze země. Každopádně tato nabídka sebou nese i určitý finanční obnos. Pachatel za dítě vše zařídí, ale požaduje určitý úplatek, z něhož se po čase stane dluh, který pachatel využívá jako páku, kterou dítě vydírá. Mnohdy na začátku ani nesdělí, v jaké výši by ten úplatek měl být. Tímto způsobem se z dítěte stane dlužní otrok. To znamená, že je nuceno do sexuálních služeb jejichž prostřednictvím splácí svůj dluh. Mnohdy vykonávání těchto služeb ani nestačí ke splacení dluhu. Z dítěte se pak může stát i prostředek směny mezi dospělými (Milfait, 2015a [online]).

Děti jsou dnes mnohem více obchodované než dříve. Jednou z výhod, kterou pachatelé využívají je menší riziko nákazy pohlavních nemocí. Každopádně obchod s dětmi není jen záležitostí dnešní doby. Jeho začátky můžeme najít již v římském právu. Otec měl tehdy nad

svými dětmi neomezenou moc, jeho právo mu umožňovalo rozhodovat o jejich životě i smrti, zároveň mohl dítě jednoduše nepřijmout do své rodiny a co je podstatné, mohl jej prodat. Kromě zjevného prodeje docházelo také k určitému typu zapůjčení. Otec předal své dítě dočasně do péče jiné osoby, u které si mělo dítě odpracovat způsobenou škodu a v momentě, kdy byla škoda uhrazena, tak je dítě předáno zpět do péče otce. Aby nedocházelo ke zneužívání tohoto zákona, tak se omezil. Syn mohl být propůjčen jen třikrát a dcera jen jednou. Pokud se přiblížíme současnosti, tak bychom narazili na různé formy obchodování s otroky (Uchytlová, 2013, s. 5-6).

Podle odborníku z OSN se obchod s lidmi stal skoro stejně výnosný, jako například obchod se zbraněmi či návykovými látkami. A bohužel kvůli špatné legislativě a bezmocnému postavení obětí je obtížné odhalit pachatele (Uhlířová, 2009, s. 17). Podle odhadů United Nations Office Drugs and Crime tvoří děti zhruba 30 % tohoto obchodu, z toho 23 % jsou dívky a 7% chlapci. Po srovnání údajů z roku 2016 se zjistilo, že počet odhadovaných obětí prudce stoupl. Jak dívky, tak i chlapci více než zdvojnásobily své podíly z celkového počtu obchodovaných osob (UNODC, 2018, s. 25-27). Každopádně přesné věkové kategorie se zatím nedají určit. UNICEF běžně uvádí celosvětově číslo 1,3 milionů dětí, o kterých ví, že je s nimi obchodováno. Obchod s dětmi těží ze zranitelnosti dětí, z jejich nepříznivé životní situace a z životních podmínek, ve kterých vyrůstají a žijí (Uhlířová, 2009, s. 17). OSN definovala v roce 1994 obchod s dětmi jako nelegální a utajované převážení osob přes státní hranice se záměrem je přinutit k sexuálním a ekonomicky vykořisťujícím činnostem, které přinášejí zisk jak obchodníkům, zločineckým syndikátům tak i zprostředkovatelům tohoto obchodu. S obchodem s dětmi jsou spojené další nelegální činnosti, jako jsou nucené práce, nucené adopce a další. S postupem času šíře těchto činností roste. Existuje tolik forem dětského vykořisťování, že některé už ani veřejnost nezná (OSN č. 49/166, 1994, dle Uhlířová, 2009, s. 17).

Vaničková (2007, s. 30) tvrdí, že obchodovat s dětmi mohou i jejich rodiče, či příbuzní. Často se jedná o rodiny se špatnou finanční situací, které přesvědčí své dítě, že je šikovné a výjimečné, když dokáže uživit rodinu v tak nízkém věku. Dítětem je manipulováno a ani si to neuvědomuje, jen je na sebe hrdé a snaží se rodiče potěšit. V tomto případě jsou oběťmi nejčastěji děti s tělesným či mentálním postižením, protože jsou na rodičích závislé. Rodičům se tak s nimi manipuluje mnohem snáz. Jsou i případy, kdy dívku sexuálně zneužívá bratr a k tomu ji ještě prodává svým kamarádům. Kromě obchodování s dítětem přímo v rodině existuje i extrafamiliární obchodování. Jedná se o formu, kdy je dítě buď uneseno, nebo ho rodiče prodají s výmluvou, že bude mít lepší vzdělání a bude žít v lepších podmínkách, než

kteří mu mohou poskytnout oni sami. Dítě může být samozřejmě prodáno i členy rodiny, kteří o něj nejeví žádný zájem a jde jim čistě jen o finanční obnos, který za dítě dostanou.

Kupující se podle Vaničkové (2007, s. 31) sám rozhodne, co s dítětem udělá. Pokud dojde k převozu do jiných zemí, tak už samotný převoz je pro dítě životně nebezpečný. Dítě je násilím nuceno k sexuálním praktikám, žije nebo spíše přežívá ve velmi špatných podmínkách, které ho ohrožují na zdraví. Celou dobu musí poslouchat svého majitele. Častým příkladem je snaha mladých a nezletilých získat práci v zahraničí. Vycestují s vidinou velkého výdělku a když přijde realita, tak se najednou ocitnou bez dokladů, peněz a jsou nuceni vykonávat sexuální služby bez možnosti se z takové situace dostat. Pomůže jen útěk, nebo pomoc ze strany zákazníka.

Zároveň je potřebné si uvědomit rozdíl mezi obchodováním s lidmi a pašováním. Každá tato trestná činnost je upravena podle rozdílných mezinárodních dokumentů. U nás v České republice je rozdělena do dvou samostatných trestných činů. Obchodování s lidmi je u nás obsaženo v trestním zákoníku § 168 a pašování v § 340. Tyto dva trestné činy se od sebe neliší jen v rozdílných paragrafech, ale i ve svém účelu a hodnotě, kterou chrání. Pokud budeme mluvit o obchodování s lidmi, tak účelem je vykořisťování osoby, tím jsou významně omezena její osobnostní práva. Na rozdíl od obchodu s lidmi jde u pašování o samotné překročení hranic a poškození politických zájmů cílové destinace. Přesto se tyto dva činy prolínají, obchod s lidmi je výnosný a pachatelé z něj mají vysoké zisky, tyto zisky se zase stávají součástí praní špinavých peněz. Vykořisťovatelé získávají s majetkem moc, ať už hospodářskou, společenskou nebo i politickou, každopádně to neznamená, že odmítnou obchod s dětmi i za nízkou cenu (Uchytlová, 2013, s. 7).

Milfait (2015a [online]) píše, že obchodovat s dítětem se může, aniž by došlo k samotnému prodeji. Přeprava tedy může proběhnout i bez násilí, podvodu nebo platby. Existují i případy, kdy jdou prodej a obchod s dětmi ruku v ruce, obě formy mohou zahrnovat jak znásilnění, tak i sexuální nátlak. Každopádně jde o dva odlišné trestné činy, které mají jiný průběh trestního stíhání. Dále je potřeba je odlišovat kvůli sledování faktorům, které směřují k obchodu či prodeji, kvůli následnému vrácení dítěte do rodiny a hlídání mezer v systému ochrany dítěte.

2.1 Příčiny obchodu s dětmi

Příčiny, které stojí za důvodem proč se z dětí mohou stát oběti obchodu s lidmi jsou klíčové. Roli zde může hrát rodina, sociální prostředí, nedostatečné vzdělání, nebo zkušenost s násilím či sexuálním zneužíváním.

2.1.1 Ohrožené děti

V této kapitole bych ráda vymezila pojem ohrožené dítě, protože to obchodované děti bezesporu jsou. Je důležité se seznámit s touto cílovou skupinou, abychom dokázali plně pochopit její potřeby. Pro sociálního pracovníka je důležité znát důvody, kvůli kterým se z dítěte může stát ohrožené dítě. Díky těmto znalostem k němu poté bude moct přistupovat komplexně a profesionálně. Bude si uvědomovat dopady, které to na dítě mělo a díky tomu bude pak péče o takové dítě citlivá a přesto důkladná.

Ohrožené dítě se v poslední době často nahrazuje pojmem „dítě ve zvlášť obtížné situaci“, tento pojem je poprvé použit ve Světové deklaraci o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji z roku 1990. Podle tohoto dekretu se ohroženými dětmi myslí například sirotci, oběti válek, děti ulice, děti uprchlíků, oběti přírodních katastrof, děti žijící v sociálně znevýhodněných skupinách, děti, které pracují, děti a mladí lidé, kteří jsou nuceni vykonávat prostituci, nebo jsou pohlavně zneužíváni či jinak vykořisťováni. Dále sem patří invalidní děti, mladí adolescentní provinilci a děti migrujících dělníků. To vše je obsaženo v § 22, ovšem v § 24 téhož dekretu se mluví spíše o dětech, které jsou ohrožené drogovou závislostí, závislostí na alkoholu, tabáku a psychotropních látkách, a to již v prenatálním stádiu (Matoušek, 2008, dle Mikšíková, 2012. s. 29).

Děti si svou životní situaci dobrovolně nevolí, ale ohrožující situace jejich rodičů, sociálních skupin je ovlivňuje. Tyto skupiny svým životním stylem dítě uvrhnou do stavu, ze kterého se samo nedokáže dostat. Světová zdravotnická organizace rozumí pod pojmem ohrožené dítě, takové, jehož zdraví či život jsou ohroženy. Samotný pojem zdraví vnímá jako komplexní stav tělesné, duševní a sociální pohody. Každopádně v roce 2000 se tato definice poupravila a zní takto: „*Zdraví je schopnost vést sociálně a ekonomicky produktivní život.*“ (Matoušek, 2008, dle Mikšíková, 2012. s. 29-30).

Dunovský (dle Mikšíková, 2012, s. 31) definuje ohrožené děti, jako děti, u kterých se jejich život a prostředí, ve kterém žijí, změnilo takovým způsobem, že už se nadále nedají považovat za běžné. Můžou poškodit vývoj dítěte i jeho začlenění do společnosti. Je tedy třeba si všimnout, jak je dítě vnímavé a brát v potaz jeho individualitu a vývojovou etapu (Dunovský, Eggers, 1989, dle Mikšíková, 2012, s. 31).

Hamplová (2009, s. 14) říká, že ohrožená mládež je mnohem širší termín než ta riziková, proto definuje ohroženou mládež jako dospívající lidi, u kterých vznikne problém kvůli spolupůsobení více faktorů, které působí nejčastěji z vnějšku. To znamená, že za ohrožené dítě je podle ní považováno to, u kterého jeho rodiče zanedbávají následující:

- Uspokojování základních tělesných, psychických a sociálních potřeb, protože nejsou schopni či nemohou mu toto vše poskytnout, kvůli svému nízkému vzdělání, nedostatku finančních prostředků, nebo nedostatku lásky k dítěti
- Dítě nežije v důstojném a bezpečném prostředí, rodiče nedodrží základní hygienické podmínky a ponechávají ho nepřiměřeně jeho věku samotné, bez dozoru zodpovědné osoby
- Konzumují v nepřiměřené míře alkoholické nápoje, nebo užívají jiné návykové látky
- Svým trestným chováním navádí dítě ke stejné nezákonné činnosti
- Nedohlíží na plnění pravidelné školní docházky dítěte a nechají ho, aby zanedbávalo své povinnosti. Nevedou dítě k přípravě na budoucí povolání, a naopak ho vedou k zahálčivému životu
- Nutí dítě k fyzické práci, která je nepřiměřená jeho věku a fázi tělesného či duševního vývoje
- Rodiče dítě neuměřeně fyzicky či psychicky trestají, týrají, nebo v krajních případech pohlavně zneužívají
- Nenajdou dítěti včas lékařskou pomoc, když je nemocné, nebo dokonce úmyslně odmítají povinné očkování či jiné nutné léčebné úkony

2.1.2 Vliv rodiny

V dnešní době se setkáváme s případy, kdy jsou děti zanedbávané, neprojevují jim rodiče lásku ani náklonnost a v nejhorších případech jim nepřiměřeným způsobem fyzicky ubližují.

U rodičů můžeme hovořit o příčinách, které pocházejí z jejich osobnosti, celkově z jejich myšlení, kultury, vývoje či snad ze sociálních podmínek, ve kterých vyrostli a ve kterých posléze i jejich rodina žije. Může se to zdát nepřírozené, ale jsou mezi rodiči i ti, kteří jsou emocionálně chladní. Tuto oproštěnost vřelého citu může způsobit emocionální nebo charakterová odchylka, která rodiči brání si být s dítětem blíž. Tato odchylka či „chladnost“ nutně neznamená, že rodič své dítě týrá, ale dá se předpokládat, že ho bude zanedbávat. Mezi takové rodiče můžeme zařadit alkoholiky, narkomany, násilníky či jiné kriminální osoby (Mühlpachr, 2008, dle Mikšíková, 2012, s. 31).

Pro formování základních postojů dítěte, jak k sobě samému, tak ke svému okolí je podstatné období raného dětství. Pro většinu rodičů je tato doba ještě naplněná jejich vzájemnou nákloností, kterou přenášejí i na dítě, které se cítí milováno a přijímáno. V tomto vývojovém stádiu dítěte případná nevěra a žárlivost nemají tak destruktivní následky, jako v pozdějším věku. Dítě se nachází ve stavu, kdy má pozitivní základy výchovy již za sebou a nadějnou perspektivu před sebou. Proto blížící se rozpad rodiny vnímá jako otřes či trauma, které může jeho nadějně vyhlídky ohrozit. Zasáhneme tím do jeho jistot, otřese se základy osobnosti až tak hluboko, že se může změnit jeho identita. Začne pochybovat sám o sobě a o vědomí vlastního já. Obecně se na příčiny ohroženého dítěte zaměřujeme skrze dva faktory. Prvními jsou vnitřní faktory, kam spadají nemoci, vrozené vady atd. Druhé jsou faktory vnější, tam patří přirozené prostředí, ve kterém dítě žije (Matějček, Dytrych, 2002, dle Mikšíková, 2012, s. 31).

Na jakékoli dítě je třeba pohlížet jako na osobu ve světě. Problémy, kterým ho vystavujeme jsou nejčastěji enviromentální povahy, kam můžeme zařadit chudobu a deprivaci, další mohou být biologické faktory, mezi které patří nezralost a genetické předpoklady. Ovšem pokaždé, když dojde kvůli přírodní či sociální katastrofě k ohrožení zdraví nebo života dítěte, vlivem jeho rodičů, vychovatelů nebo i vrstevníků je dítě traumatizováno. Toto ohrožení se projeví nedostatečným naplňováním základních potřeb. Takové ohrožené dítě je v každém případě deprimované (Matoušek, 2008, dle Mikšíková, 2012, s. 32).

Vývoj a charakteristické znaky, které obnáší rodičovské role jsou velmi často shodné se zkušenostmi a modely chování z dětství. To, co rodiče vnímali u svých rodičů v dětství pak přenáší do svých rolí. Naše dětství nás poznamenává v našich budoucích rodičovských rolích a postojích k dítěti v takové míře, že můžeme použít pojem „sociální dědičnost“. V tomto smyslu se nejčastěji setkáváme právě s deprivací zkušeností, kvůli již zmiňovanému neuspokojování základních psychických potřeb v dětství (Vágnerová, 1996, dle Mikšíková, 2012, s. 32).

Měli bychom se stejně jako Peter Pöthe zamyslet nad tím, proč se dětem vůbec ubližuje. Ve své knize *Dítě v ohrožení* uvádí, že příčina leží na bedrech jak celé rodiny, samotného dítěte, tak i prostředí, ve kterém dítě žije a vyrůstá. Dokonce se tato problematika dotýká i celé společnosti. Všechny tyto faktory mohou pohromadě napáchat mnoho škod, vzniknou tak podmínky pro například psychické či fyzické týrání dítěte a jeho zanedbávání. Těmto podmínkám se říká rizikové faktory (Pöthe, 1999).

V této podkapitole jsem se zaměřila na roli rodičů v životě dítěte. Na začátku jsem uvedla, že mimo jiné záleží také na minulosti a zázemí rodičů, ze kterého pocházejí a které by se mohlo v budoucnosti promítnout do života jejich dětí. Dále jsem upozornila na důležitost raného období, tehdy je třeba dát dítěti dobré základy, a přesto neopomíjet i pozdější věk, ve kterém by mohlo dítě například při rozvodu trpět víc než v raném období. V každém případě je důležité naplňovat potřeby dítěte. Pokud budou nenaplněny, tak může docházet k různému deviantnímu chování, které může vést až k riziku obchodování s dětmi. Na rizikové děti bych se ráda zaměřila v následující kapitole.

2.1.3 Rizikové chování

Termín riziko, má nejasný výklad. Dá se popsat jako nebezpečí nezdaru, napáchané škody a ztráty, nebo jako možnost škody, ztráty a nezdaru či pravděpodobnost škody, ztráty a nezdaru. Je zde i možnost čtvrtá, která zahrnuje šanci na zisk. Pátou formou rizika je hazard a za šestou označujeme možnost, že vznikne událost, která se bude lišit od předpokládaného vývoje (Zeman, 2002; srov. Labáth a kol., 2001, dle Smolík, 2017, s. 41). Rizikové chování zahrnuje určité vzorce chování, díky kterým může dojít k nárůstu výchovných, zdravotních či sociálních rizik, a to nejen pro jednotlivce, ale i pro společnost. Takové chování bývá velmi často účelové neboli funkční v tomto slova smyslu, to znamená, že pomáhá řešit aktuální potřeby jako zvýšený pocit sebevědomí, zapojení se do skupin svých vrstevníků a podobné. Každopádně to nesnižuje nebezpečí následků (Smolík, 2017, s. 41).

Vaničková a Kloubek (2006, s. 26) říkají, že obětí se může stát jakékoli dítě bez ohledu na jeho pohlaví, vzdělání, rasu, náboženství a jiné. Rizikovým dítětem se může stát to, které pociťuje nedostatečnou péči, stalo se obětí sexuálního zneužívání v dětství, má zkušenost s násilím, je izolované od vrstevníků, nemá dostatečné vzdělání, nebo žije v oblasti nevyhovující pro dítě, jako je například přemíra nevěstinců, barů a jiných podobných podniků.

Nešpor (1995, s. 118-123) definuje tři oblasti rizikového chování. První z nich se týká zneužívání návykových látek, druhá reprodukčního vývoje, kam spadá předčasný sexuální život, pohlavní nemoci nebo nechtěná těhotenství. Do třetí oblasti spadají psychosociální problémy, mezi které patří například kriminální chování, poruchy chování, krádeže, ničení majetku, krutost k jiným lidem, zanedbávání školní docházky a v nejhorším případě i útěk z domova.

Podstatnou roli hrají také masová media, propagace, marketing a celkově zábavní průmysl. Tyto všechny formy komunikace se společností se stávají vzory pro mládež, ti v nich vidí lehkovážnost a neodolatelnou touhu po úspěšnosti. Jenomže v běžném každodenním životě je poměrně těžké se stát svým vysněným „hrdinou“, kterého vidíme každý den v televizi, nebo na internetu. Proto si to mnoho mladých lidí snaží nahradit pomocí alkoholu, cigaret, drog, sexu, anebo násilí (Kříž [online], dle Roznerová, 2007, s. 13). Jak jsem již zmiňovala význam rodiny výše, tak ho zmíním opět. V rizikovém chování má socioekonomický status rodiny důležitou roli. Chudoba je sice riziko, ale nemusí nutně znamenat vždy vysoké riziko. Stejně riziková jsou často dospívající z vyšší sociální třídy, a naopak nejméně riziková je střední třída (Hamanová [online], dle Roznerové, 2007, s. 13).

Poté, co jsme se seznámili s možnými příčinami, které mohou dítě dovést k obchodu s lidmi, pokusím se popsat konkrétní účely ke kterým děti, se kterými je obchodováno, slouží. Díky přesnému vymezení forem násilí, budeme v následující kapitole schopni vybrat pro dítě, jako oběť obchodování s lidmi tu nejlepší možnou intervenci. K dětem by se mělo přistupovat individuálně, podle jejich vlastních zkušeností, kterými si prošly, aby se jim následně dostalo té nejlepší pomoci a empatického přístupu.

2.2 Účely obchodu s dětmi

Obchodované děti se využívají na mnoho účelů, já bych v následující kapitole chtěla zmínit jen pár z nich. Především, ale ty, které se nejvíce praktikují u nás v České republice. Patří mezi ně nejčastěji sexuální vykořisťování a nucené práce.

2.2.1 Sexuální vykořisťování dětí

Poprvé se komerční sexuální zneužívání dětí definovalo na 1. kongresu proti tomuto problému, který proběhl v roce 1996 ve Stockholmu. Byly tam vymezeny tři formy, mezi které patří dětská prostituce, dětská pornografie a obchod s dětmi. Každopádně později v roce 1999 na základě nových poznatků musela Koalice proti obchodování s ženami upravit množství forem. Kromě výše zmíněných třech, přibyla i čtvrtá forma, a to obchodování s dětmi pro jiné účely. Zní nejednoznačně, ale pro upřesnění zahrnuje například dětskou práci, prodej orgánů nebo nucené adopce (Vaničková, Kloubek, 2006, s. 11).

Až do roku 1989 se u nás sexuální zneužívání dětí a mladistvých omezovalo jen na zneužívání osobou, které bylo dítě svěřeno do péče. Mluvíme tedy o rodičích, pěstunech, vychovatelích nebo jiných zaměstnancích vzdělávacích institucí. Tyto případy se ale stejně příliš často neobjevovaly. Mohl za to tehdy systém péče o děti. Rychlý a významný vývoj v problematice sexuálního vykořisťování dětí přišel po roce 1989. Změnila se především spolupráce některých zainteresovaných orgánů státní správy (Vavrda, 2010, s. 13).

2.2.2 Dětská prostituce

Je potřeba zmínit i samotnou dětskou prostituci v souvislosti se sexuálním vykořisťováním. Oběť dětské prostituce je zasažena v moha ohledech, které by si měl sociální pracovník uvědomovat, aby pak mohl následně s takovým dítětem navázat tu nejlepší možnou spolupráci. V následující kapitole tedy nastíním možné dopady, které to může na dítě mít. Kritéria dobrovolnosti a důvody, které by mohli stát za zapojením dětí do prostituce.

V jiných například asijských zemích se jedná o běžný jev, a tyto země se stávají cílem pro „sexuální turisty“. V ČR se poprvé začalo tak trochu mluvit o dětské prostituci v první polovině devadesátých let, a to v souvislosti se situací ve městě Cheb, kde začala německá nevládní organizace KARO působit a mapovat sexuální vykořisťování žen. Přitom narazila i na sexuální vykořisťování dětí, a to výrazně v romském etniku. Bohužel výsledky, které tato organizace sesbírala a později předala Policii ČR k prošetření se ukázaly jako neprůkazné a smyšlené. Z toho důvodu to policie označila jako neexistující případy, kterými nemá smysl se dále zabývat. Celou situaci také komplikuje fakt, že u nás právní systém rozlišuje nezletilé, což jsou osoby do patnácti let a mladistvé osoby, ti jsou definováni od patnáctého do osmnáctého

roku věku. A přitom v Konvenci OSN z roku 1989 se uvádí, že každý člověk, který nedosáhl osmnáctého roku života, je dítě. U nás se to rozlišuje a tím se značně komplikuje například shromažďování statistických dat o kriminalitě a zastupování těchto osob při možných právních úkonech (Vavrda, 2010, s. 16-17).

Dítě, které se stane obětí prostituce je ohroženo v mnoha ohledech. Je od základu otřeseno jeho sebeúctou, důstojností a vnímáním sebe sama a sociálních vztahů. Dochází k vyloučení ze společnosti, dítě se cítí samo, bez kamarádů a celkově bez jakýchkoli blízkých osob o které by se mohlo opřít. Bez těchto „opěrných bodů“ hrozí riziko, že dítě začne hledat útěchu v náručí těch, kteří mu ubližují. Je nabourán jeho zdravý vývoj osobnosti a sexuality, jeho jedinou zkušeností ze vztahů je násilí, pokoření a nedůvěra. Díky tomu je pro něj takřka nepřírozené hledat něco jiného, vřelejšího (Vaničková, Kloubek, 2006, s. 12).

Rozlišujeme několik kritérií dětské prostituce a to, na základě dobrovolnosti. První formou je přinucení ze strany blízké osoby, nejčastěji člena rodiny, nebo naopak zcela cizí osobou. Dále může být toto počínání ze strany dítěte dobrovolné, když se snaží uživit na ulici. Nebo je pod nátlakem rodiny, která strádá, a tak se dítě snaží zastat roli živitele rodiny (Vaničková, Kloubek, 2006, s. 12-13).

Věk dívek v oblasti dětské prostituce se odhaduje mezi jedenácti a sedmnácti lety. Dívky prostřednictvím prostituce často řeší krize, které považují za dočasné, dalším méně častým důvodem je snaha dívky si zvýšit sebevědomí a v takovém případě můžeme hovořit o určité dobrovolnosti. S tím souvisí i časté ovlivňování ze strany pachatelů. Dívky přijmou nabídku práce s vidinou hostesky, nebo modelky, ale realita je pak úplně jiná (Milfait, 2015b [online]).

Některé dívky vedou navenek normální život v rodině, nebo výchovném zařízení a fakt, že provozují prostituci před rodiči a blízkými tají. Jiné zase utekly z domova a prostituce je pro ně jediný příjem peněz, ta může být využívána také ve formě směny, za ubytování, nebo drogy. Tyto dívky nevidí jiné východisko z jejich tíživé situace, i když se často potýkají s násilím a sexuálním zneužíváním (Milfait, 2015b [online]).

2.2.3 Dětská pornografie

Milfait (2015b [online]) popisuje dětskou pornografii, jako zapojení dítěte do jakékoli sexuální aktivity, ať už je skutečná nebo předstíraná, nebo formou zobrazování pohlavních orgánů dítěte. V některých případech se využívá také hlas dítěte za účelem sexuálního uspokojení.

Dětská pornografie zaujímá v oblasti komerčního sexuálního zneužívání dětí pouze okrajovou část. Důvodů je několik, patří mezi ně: absence důkazů o škodlivosti nenásilné pornografie, několik definic pornografie jako takové, odlišné kulturní zvyky a tradice, různé pohledy na věk sexuální dospělosti, značný pokrok v informačních technologiích a další (Uzel, 2005, s. 149).

Skupiny organizovaného zločinu se podílejí tedy také na výrobě dětské pornografie. Tato problematika začala být relevantní s rozvojem internetu. Jedná se o jednu z nejzávažnějších aktivit, především proto, že byl tento problém dlouhou dobu značně podceňován. Kvůli zabezpečení a tzv. anonymitě internetu je pro policii náročné dopadnout pachatele. Potýkají se s touto problematikou téměř všechny země světa. A právě po roce 1989 tento problém zasáhl i Českou republiku a řeší ho stále. Je to tím, že na jeho řešení a prevenci nejsou uvolňovány dostatečné prostředky, dokonce i legislativa je nedostatečná v oblasti monitorování internetu a v trestně právní úpravě postihu pachatelů. Možné postihy, které u nás pachatelům hrozí jsou oproti zahraničí mírnější, a proto nekorespondují s množstvím úsilí a finančními prostředky (Vavrda, 2010, s. 15-16).

2.2.4 Obchodování s dětmi pro jiné účely

Pracovní vykořisťování: Děti jsou nuceny pracovat v nepřiměřených podmínkách. Jsou záměrně drženy v izolaci, aby nemohly nikomu říct o své situaci a tím pádem zůstaly utajeny před příslušnými orgány. Každopádně mají stejně takový strach, že i kdyby měly příležitost, tak se stejně nejspíš neozvou. Za dítě dostane rodina peníze předem a úroky s náklady jsou dítěti odečítány z výdělku. Za takových podmínek je pro rodiče velmi komplikované, ne-li nemožné dítě vykoupit zpět, pokud by si to posléze rozmysleli (Uhlířová, 2009, s. 18). Jsou, ale i případy kdy tímto způsobem dítě splácí dluhy rodičům. Jenomže, jak

jsem psala výše, tak je výdělek příliš malý i na to, aby se rodina z dluhu vyplatila (Uchytlová, 2013, s. 12).

Zneužívání při práci v domácnosti: Dochází k izolaci osob, které vykonávají domácí práce. Tedy k tomu, že jsou uzavřeni v soukromých prostorách jejich zaměstnavatelů. Hrozí zde, že se stanou obětí sexuálního vykořisťování, dále jsou jejich pracovní podmínky takřka otrocké. Oběti trpí nedostatkem jídla, dlouhou pracovní dobou bez přestávek, někdy je jim vyplacena jen část mzdy, jindy vůbec žádná. Často jsou nuceny snášet násilí a poskytovat sexuální služby zaměstnavateli (Vaničková a kol., 2005, s. 10-11). Dochází k tomu díky obchodníkům, kteří nalákají rodiče na vidinu dobré práce a možnosti vzdělání pro dítě. To je, ale bez svých dokladů, vzdělání a vlastně i jakékoli pomoci v rukou zločince (Uhlířová, 2009, s. 18).

Sexuální vykořisťování: Děti jsou prodány do různých klubů, nevěstinců či masážních podniků. Dochází i k jejich zneužívání pro pornografické materiály (Uchytlová, 2013, s. 12). Tyto děti trpí extrémním sexuálním, fyzickým i psychickým násilím. Nejčastěji je zneužívají samotní obchodníci, zákazníci a pak také kuplíři (Uhlířová, 2009, s. 18).

Ekonomické sňatky: Pokud má rodina finanční problémy, tak je pro ně dcera ekonomickým břemenem a její provdání rodině ulehčí, a především dokáže přežít, protože když už se rodiče uchýlí k něčemu takovému, tak mají opravdu velké finanční problémy. Nejčastěji se dívky prodávají starším mužům. Pomáhá i fakt, že ti mají o mladé nevěsty, nejlépe panny velký zájem (Uhlířová, 2009, s. 18).

Nezákonné adopce: Někdy se stává, že matka v těžké finanční situaci po porodu prodá své dítě, anebo je dítě prodáno bez souhlasu matky a té je oznámeno, že se narodilo mrtvé (Uhlířová, 2009, s. 19). Mnohem častěji se ale stává, že žena nemůže mít dítě, a je tak zoufalá, protože vyhlídky na legální adopci jsou mizivé. Tak osloví obchodníky s dětmi, i když jsou sumy peněz extrémně vysoké (Uchytlová, 2013, s. 12).

Žebrání: Sem patří děti, které žebrají peníze na ulici, nebo prodávají zboží. Tímto způsobem vydělávají svým vykořisťovatelům peníze. Děti bývají mrzačeny a bity, aby v kupujících vyvolávaly větší soucit a ti pak byli více štedří (Uhlířová, 2009, s. 19).

Obchod s orgány: Když hovoříme o obchodu s lidmi za účelem odebrání orgánů, tak jde stále o obchod pouze s lidmi ve smyslu obchod s lidskými bytostmi bez toho, aby zahrnoval

obchod s orgány samotnými (Vaničková a kol., 2005, s. 12). Pod pojmem orgány se myslí všechny vnitřní orgány člověka, ty se využívají k transplantaci. Protože se jedná o nezákonnou činnost, tak i odebrání orgánů se provádí stejným nezákonným způsobem. Bohužel jsou i případy, kdy dítě při odebrání zemře (Uchytlová, 2013, s. 12).

Dále hrají u dětí důležitou roli věk nebo pohlaví. Celkově je toho mnoho, podle čeho se děti dělí. Záleží na jejich původu, na destinaci, kam chtějí děti prodat. Můžeme rozlišit i způsoby, jakým došlo k výběru a získání oběti. Tyto způsoby jsou celkem čtyři. Patří mezi ně skryté verbování, během kterého vykořisťovatelé slíbí dítěti/rodičům kvalitní vzdělání či zaměstnání. Další je neutajované verbování, v tomto případě se zločinci se svými úmysly příliš netají, protože oslovují osoby, které již třeba prostituci provozují, jen jim nabídnou lepší výdělek. Poslední dva typy jsou únos a koupě (Blatníková, 2010, s. 22).

3 Sociální práce s dětmi

V následující kapitole bych se ráda věnovala již konkrétní podobě sociální práce s obchodovanými dětmi, úlohou sociálního pracovníka a metodami práce. Předchozí kapitola nás měla přiblížit právě k činnosti sociálního pracovníka s dětmi, které se staly obětmi obchodu s lidmi. Díky orientaci v oblasti obchodování s lidmi, v pomoci obětem a představě čím si prochází obchodované děti, a co často stojí za jejich únosem, budeme moct v sociální práci k těmto obětem přistupovat komplexně a s mnohem větším porozuměním.

Základem sociální práce s dětmi je hájení zájmů dítěte, protože každé dítě má právo na ochranu života a na fyzický, duševní, duchovní, morální či společenský rozvoj. Dítě musí mít možnost se vzdělávat a mít možnost dosáhnout uměleckého či kulturního vzdělání. Především musí být, ale chráněno před jakoukoli formou týrání a vykořisťování (Kocman, 2002, s.101).

Ve chvíli, kdy se z dítěte stane oběť obchodování s lidmi, je třeba k němu přistupovat tak, abychom brali v úvahu jeho nejlepší zájmy a nezapomínali na případnou újmu, která mohla být fyzická, psychická nebo psychosociální (MVČR, 2019b, s. 2). Nejlepší zájem dítěte je definován podle Národního akčního plánu k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009-2011, jako životní úroveň, která má dítěti poskytnout zdravý tělesný, duševní, duchovní a mravní vývoj. Měl by mu zajistit naplněné dětství, během něhož dítě dospěje ať už v rámci rodiny, nebo náhradní péče (MPSV, 2009, s. 5).

Nadace Centrum pro ochranu dětských práv, dále již jen jako CPCP¹, vytvořila fáze práce s dětmi, které popsal Kocman (2002, s.106) v manuálu pro La Stradu, a které bych zde chtěla stručně nastínit:

- 1.) **Vyhledávání faktorů** - Jedná se o sběr informací z různých zdrojů, abychom věděli v jaké je dítě duševní, fyzické kondici a měli přehled o tom z jakého sociálního prostředí pochází. Nesmíme zapomínat také na sběr důkazů o pachatelích.
- 2.) **Psychosociální posouzení** – Musí se zde dodržovat profesionální zásady, ať už hovoříme o lékařských, sociologických či zákonných.

¹ Jedná se o veřejnou charitativní organizaci, která byla založena v roce 1980, aby chránila děti (od narození do 18 let) před týráním, mučením a nábořem pro prostituci a práci. Nadace zjistila, že jednou z nejsložitějších oblastí činnosti je poskytnutí zákonné podpory pro týrané děti a děti imigrantů. (Kocman, 2002, s. 106)

- 3.) **Plánování zásahu** – Zásah zahrnuje tři různé části, které na sebe ovšem navazují a zahrnují jak samotné děti, tak i jejich rodiče. Patří sem sestavení plánu sociální péče, psychoterapeutická pomoc a zákonné postupy.
- 4.) **Zásah** – Tato část pomoci je časově nejnáročnější a zároveň i nejobtížnější, protože se mohou objevovat různé komplikace, a to nejčastěji u psychosociálního léčení a při pomoci začlenění dítěte do společnosti a změnu jeho života v této návaznosti.
- 5.) **Následný postup a zhodnocení** – I po následné pomoci se často stává, že je dítě i nadále ovlivňováno zkušenostmi z minulosti. Veškerá pomoc by měla být komunikována s místními organizacemi nebo komunitou (Kocman, 2002, s. 106).

Dalším subjektem, který se aktivně podílí na pomoci obětem obchodu s lidmi jsou orgány sociálně-právní ochrany dětí. Jedním z orgánů jsou obecní úřady s rozšířenou působností, které mají za úkol mít mezi zaměstnanci sociálního pracovníka, který má na starost týrané a zneužívané děti, a právě tento pracovník by měl poskytovat pomoc i dětem, které se staly oběťmi obchodu s lidmi (MVČR, 2019b, s. 12).

Kromě výše zmíněné nadace CPCPR a OSPODU se na pomoci obětem obchodu s lidmi podílejí samozřejmě i jiné organizace jako La Strada ČR, nebo projekt Magdala pod záštitou Arcidiecézní charity v Praze, o kterém jsem psala již v první kapitole. A na jejichž metody práce s obchodovanými dětmi se zaměřím později.

3.1 Úloha sociálního pracovníka při práci s obchodovanými dětmi

Roli sociálního pracovníka můžeme vnímat jako mnohvrstevnatý proces, který se neustále mění. Jeho profesi si můžeme představit jako cibuli, která má několik vrstev. Ty, co jsou na povrchu jsou evidentní úlohy, pak jsou pod nimi další, které jsou skryté a mnozí o nich ani neví. Mnohé se překrývají a souvisí jedna s druhou. Díky tomu, že si sociální pracovník uvědomí toto vrstvení svých úloh, tak neupřednostní jednu roli před druhou, protože je přesvědčen, že jen ta jedna je správná. Sociální pracovník by si měl umět své úlohy poskládat do té správné směsice vrstev vhodné právě pro jeho klienta. Za základní, ale ne jediné, tři okruhy úloh sociálního pracovníka můžeme považovat administrativní roli, poradensko-terapeutickou a expertní. V té poslední jde o odborné posouzení a následné rozhodnutí o řešení (Šimková, 2014 [online]). Kromě výše zmíněných třech oblastí se dá na role sociálního pracovníka podívat z hlediska přístupu k praxi. V takovém případě můžeme pracovníka zařadit

do jedné ze čtyř skupin. První z nich je *angažovaný sociální pracovník*. Ten ke klientům přistupuje jako k přátelům a cítí potřebu o ně pečovat. Další je *radikální sociální pracovník*, který se snaží o změnu zákonů, které vnímá jako nespravedlivé. Jeho úlohou je tedy sociální změna. Třetí je *byrokratický sociální pracovník*, ten má za úkol manipulovat s lidmi v zájmu jejich změny, vytváří iluzi péče. Poslední je *profesionální pracovník*, který se stejně jako ostatní řídí etickým kodexem, jen s větší vehemencí. Úkolem pracovníka je vytvořit s klientem individuální vztah a dát mu tak v jejich spolupráci větší moc (Banksová, 1995, dle Nečasová, 2013, s. 45-46).

Uchopit roli sociálního pracovníka při práci s obchodovanými dětmi je poměrně složité. Sociální pracovník zastupuje hned několik rolí, ale především se přizpůsobuje potřebám dítěte. Snaží se o opětovné zapojení dítěte do společnosti, proto často spolupracuje s jeho rodinou. Nejčastěji tedy zastává roli koordinátora celého procesu, který komunikuje s příslušnými odborníky či organizacemi. Kromě toho má jeho činnost i další podoby, které se mohou zdát zanedbatelné, ale pro život dítěte jsou klíčové. Tyto úkoly se zde pokusím nastínit.

Sociální pracovník by se měl v širším spektru orientovat v normativním a sociálním systému obchodovaných a vykořisťovaných osob. Pokud by pracoval s individuální osobou, tak poté záleží na konkrétních zakázkách. Každopádně v případové sociální práci pomáhá klientovi určit zakázku, vypracovává individuální plán pomoci a spolupráce. V rámci vzájemné kooperace se snaží sociální pracovník vést klienta k samostatnosti, vzdělává ho v oblasti jeho práv, a především ho učí je využívat a aplikovat na danou situaci (Kefurtová, 2008, s. 63).

Kefurtová (2008, s. 63) nastiňuje souhrn povinností sociálního pracovníka, mezi kterými je legalizace pobytu, řešení dluhů, telefonické konzultace ve spolupráci s SOS a INFO linkami dané organizace, zajištění lékařské péče, realizace kontaktu s rodinou nebo s jinou pomáhající organizací, bezpečnostní plánování, poskytnutí sociálně právního poradenství, psychosociální podpory a doprovodů, ať už zpět do zaměstnání, nebo při hledání bydlení.

Při posouzení situace ohroženého dítěte zaujímá sociální pracovník svoji specifickou roli v týmu odborníků. Bez pomoci dalších kolegů se během posouzení neobejde, musí se stejně jako u dospělého zohlednit zdravotní, psychický, sociální a sociálně-právní stav dítěte. Při posuzování tedy spolupracuje s pediatrem a dětským psychologem. Někdy jsou i případy, během nichž musí vyhledat pomoc právníka, sociálního pedagoga nebo například foniatra. Sociální pracovník tedy zastává roli koordinátora, který má za úkol sestavit tým k vyřešení

daného případu. Poté vezme v úvahu své posouzení, ale také posouzení pediatra a psychologa, díky tomu bude moct sestavit postup vyřešení a dále dohlížet a koordinovat práci svých kolegů. Po této spolupráci se určí sociální diagnóza, prognóza, postupy řešení a možnosti terapie či rehabilitace, pokud je to potřeba (Kovařík, 2003, s. 203).

Úlohou sociálního pracovníka je při posouzení životní situace schopnost rozeznat rysy, které ovlivňují život dítěte, a zároveň si uvědomovat a snažit se pochopit rozdíl vztahu mezi rizikovými a protektivními rysy. Proto by se měl sociální pracovník zaměřit na kontrolu naplňování vývojových potřeb dítěte a rodičovských schopností ve stejné míře jako rodinným faktorům. Každopádně k úlohám sociálního pracovníka nepatří jen pouhý popis a rozpoznání situace, ale i následná analýza a uvědomění si, jak tyto faktory ovlivňují život dítěte a jak působí v kontextu celé rodiny. Díky tomuto systemickému přístupu má sociální pracovník větší šanci, že pochopí opravdu do hloubky životní situaci dítěte a jeho rodiny a následně zvolí tu nejvhodnější intervenci (Navrátilová, 2011, s. 44). Jak jsem již výše zmínila, tak jde u posouzení o souhrnnou aktivitu, která ale nezahrnuje jen systemické a cílené sbírání informací. Součástí úkolů sociálního pracovníka je i uvědomění si, proč informace vůbec zjišťuji, následně je třeba se umět zorientovat ve velkém množství získaného materiálu, který může být dost chaotický a rozporuplný. Je třeba, aby měl pracovník analytické, kritické i reflektivní myšlení, určitě mu při posouzení pomůže i správná intuice, která usnadní navázání vztahu a vcítění se do klienta (Holland, 2004, dle Navrátilová, 2011, s. 47). Reflexe umožňuje být aktuálně obeznámen o nových informacích a zohledňovat je v pravidelném hodnocení situace. Jak jsem již zmínila intuici, tak i ta má své místo při hodnocení. Ale na druhou stranu není nejlepší se na ni stoprocentně spoléhat, intuice bere v potaz praktické znalosti pracovníka, ale může vést k uspěchaným a nepřesným úsudkům. Z toho důvodu by měl sociální pracovník s intuicí začít, ale na konci by měl přejít ke kritickému myšlení a již zmíněné reflexi (Navrátilová, 2011, s. 47).

Když se zaměříme opět na La Stradu, tak její koncept krátkodobé a dlouhodobé spolupráce nám může říct o roli sociálního pracovníka zase něco nového. Krátkodobá spolupráce tedy trvá 6 týdnů a sociální pracovník se během ní snaží o psychickou a fyzickou stabilitu klienta, o stanovení cílů a úkolů této spolupráce. Cíle jsou zaměřeny většinou na zlepšení psychického, zdravotního a sociálního stavu klienta, nebo i zahájení komunikace s orgány působícími v trestném řízení. Kromě těchto cílů, se činnost sociálního pracovníka během krátkodobé spolupráce nejčastěji soustředí na mapování situace klienta, tvorbu

individuálního plánu, vedení spisu, pomoc při návratu do země původu, pomoc s vyřizováním žádostí a další (Kefurtová, 2008, s. 68-69).

Dlouhodobá spolupráce trvá po přijetí požadavku o prodloužení o dalších 10 týdnů a může být opakovaně prodlužována maximálně do dva a půl roku. V tomto případě je spolupráce založena na snaze dostat klienta zpět do společnosti, zastoupit klienta u soudu a případně mu zajistit bydlení. U dětí jde o to začlenit dítě zpět do rodiny, nebo ho umístit do výchovného ústavu. Je tedy zřejmé, že dlouhodobá spolupráce se primárně snaží o návrat klienta zpět do běžného života. Kvůli tomu poskytuje organizace službu sociálního poradenství, právní poradenství a právní zastupování (Kefurtová, 2008, s. 70).

Sociální pracovníci jsou vyškoleni v rámci krizové intervence. Každopádně při řešení psychosomatických problémů je jejich úkolem domluvit kontakt s odpovědnou odbornou pomocí, případně může klienta doprovázet v průběhu léčby (Kefurtová, 2008, s. 71-72).

Pro každého klienta je u orgánu sociálně-právní ochrany dětí přidělen sociální pracovník podle příslušného pracoviště, jedná se o tzv. koordinátora. Ten řídí celý průběh spolupráce s dítětem a jeho rodinou. Má za úkol vést spisovou dokumentaci, domlouvat kontakty s příslušnými subjekty, které jsou zapojeny do řešení daného případu (MVČR, 2019b, s. 13).

Sociální pracovník má být schopen rozpoznat nepřiměřenou kontrolu, útlak dítěte a uvědomovat si dopady takovéto rodičovské moci (Jakuška, 2009, dle Warria, Nel, Triegaardt, 2015, s. 327). Mezi další kompetence sociálního pracovníka patří znalost azylové politiky, která klientům umožňuje dosažení spravedlnosti (Palmer, 2010, dle Warria, Nel, Triegaardt, 2015, s. 327). Pokud jsou tedy děti uprchlíci, žadatelé o azyl a nikoho nemají, tak je zapotřebí, aby zaujal sociální pracovník v životě dítěte pevný bod, který mu zajistí stabilitu a bezpečnost (Warria, Nel, Triegaardt, 2015, s. 327).

Mnohdy se stává, že se musí sociální pracovník potýkat s nelibostí ze strany rodičů. Řešením by mohlo být poradenství, nebo pomocná ruka jiných odborníků, jako jsou například právníci. Rodiče se takto mnohdy neohlížejí na dítě, které to nejvíce ovlivňuje. Z toho důvodu tedy nestačí vzdělávat jen sociální pracovníky, ale i rodiče dětí. I když je sociální práce s dětmi jednoznačně zaměřená na děti a jejich ochranu, tak většinu rozhodnutí činí rodiče. Ve společnosti se obecně považují názory dospělých za ty nejlepší, oni si totiž myslí, že ví, co je pro zájmy dítěte nejvhodnější. Proto musí sociální pracovník neustále upozorňovat na práva

děti, jako aktivních činitelů ve všech skutečnostech, které se jich dotýkají (Mátejová, 2020, s. 65).

Stále častěji se ale ukazuje, že mají sociální pracovníci problém vytvořit si a udržet s dítětem vztah a následně použít jejich názory v posouzení. Mezi faktory, které to mají za vinu patří například nedostatečné dovednosti, s tím spojená nízká sebedůvěra pracovníků, kteří podceňují své dovednosti a jsou zahlceni případy, které nestíhají řešit, takže dalším faktorem je i časové omezení. Jenže i samotné dítě může bránit vztahu mezi ním samým a pracovníkem, protože má strach se otevřít, aby svými prohlášeními negativně neovlivnilo rodiče (Navrátilová, 2011, s. 50).

Sociální pracovníci na sobě pociťují tlak způsobený pověřením pozitivně ovlivnit život dítěte a dát mu šanci na normální život, někdy i na poměrně dlouhou dobu. Stejně tak si i uvědomují riziko, že mohou dítěti uškodit a zkomplikovat mu cestu životem. To vše je pro ně výzvou, která formuje jak jejich osobnost, tak i samotný pojem sociální práce. Stěžejním úkolem a úlohou sociálního pracovníka je tedy udání nového směru, který dítěti usnadní řešení jeho momentální těžké situace, se kterou zrovna zápasí (Navrátilová, 2011, s. 52).

3.2 Zásady práce s dětmi

Aby byla sociální práce efektivní a pomohla nám být profesionální, tak musíme dodržovat zásady práce s dětmi. Ráda bych zde uvedla šest základních zásad La Strady při práci s dětmi, jedná se o jejich průvodce pro akci a pomoc:

- 1.) Pokaždé musíme mít na paměti nejprve zájmy dítěte.
- 2.) Dítě nesmíme proti jeho vůli odtrhnout od rodičů, jen pokud zjistíme, že bylo týráno, zneužíváno nebo zanedbáváno.
- 3.) Měli bychom pamatovat při poskytování pomoci, také na práva a povinnosti samotných rodičů.
- 4.) Při poskytnutí ochrany a pomoci bychom měli brát v úvahu, že poskytnutá pomoc by měla být v takové míře, aby mohla rodina ve své komunitě přijmout odpovědnost.
- 5.) Alternativní péči, do které spadá například pěstounství, musíme poskytnout dítěti, které již nemá rodinou podporu.
- 6.) Měli bychom nechat samotnou rodinu, ať se rozhodne, jak chtějí své osobní problémy řešit (Kocman, 2002, s. 101).

Kromě výše zmíněných zásad považuji za podstatné i zásady pro zjišťování a uplatňování názoru dítěte. Pokud nebudeme znát postoj dítěte, nebo si ho budeme přikrášlovat podle sebe, tak si můžeme značně ztížit práci, a především by byla sociální práce bezohledná k jeho potřebě se vyjádřit. Ministerstvo vnitra ČR (2019b, s. 22), řadí mezi tyto zásady následující:

Transparentní a informativní přístup, jehož obsahem je poskytnutí dítěti dostatek informací způsobem vhodným k jeho věku, aby mohlo vyjádřit svůj názor. Dítě tedy musí být obeznámeno s tím, že má právo se vyjádřit, mělo by vědět, jak toho práva využít a jaký může mít dopad, pokud tomu bude posléze přikládána příslušná vážnost. Dále je třeba zmínit také *dobrovolnost a svobodu vyjádření názoru*. Oproti předchozí zásadě, se tato zabývá tím, že by dítě naopak nemělo být nuceno do vyjádření svého postoje. To, že se dítě může vyjádřit je jeho svobodná vůle a ne povinnost. Z toho důvodu na něj nesmí být vynakládán nátlak a nesmí s ním být manipulováno, aby něco řeklo, pokud samo nechce. Důležitý je také *respekt*, možná i jedna z nejdůležitějších zásad, která nám říká, že bychom měli brát každé sdělení dítěte s respektem a pochopením. Pracovníci by se měli aktivně podílet na motivaci dítěte k formulování jeho postoje a měli mít přehled o jeho sociálně-ekonomické situaci a prostředí ve kterém vyrůstá, aby ho mohli efektivně zapojit do rodinného nebo školního prostředí. Neméně důležitá je pak také *relevance*. Její náplní je brát v potaz skutečnosti, kterým dítě přikládá váhu. Existují záležitosti, ke kterým by měli mít děti právo se vyjádřit. To znamená, že musíme dát dítěti prostor, aby využilo a čerpalo ze svých dosavadních znalostí. Další zásada se může zdát méně podstatná, ale není. *Přátelská komunikace s dětmi* je klíčová v navazování vztahu. Nestačí přizpůsobit dítěti jen komunikaci, ale i prostředí. Ještě před samotným rozhovorem je třeba děti dobře připravit, aby měly důvěru k pracovníkovi a nebály se vyjádřit. Každopádně musíme myslet i na to, že bychom měli tuto přípravu přizpůsobit k věku dítěte, aby se mu dostalo potřebné podpory při rozhodovacích procesech. Další zásadou je *inkluzivní přístup*, který se brání vůči diskriminačním stereotypům. Snaží se o začlenění a zapojení znevýhodněných dětí, které pocházejí z různých kultur. Každému dítěti by měla být poskytnuta rovná příležitost bez jakéhokoliv rozdílu. Měli bychom neustále myslet na bezpečí a být citliví k riziku. To znamená, že nesmíme zapomínat na reálnou možnost, že vyjádření názoru může přinést určité riziko a je na dospělých, aby si toto riziko uvědomovali a přijali příslušná opatření k minimalizaci těchto rizik. Mají zodpovědnost vůči těmto dětem, a tudíž musí zabránit případnému násilí, nebo vykořisťování. Aby se efektivně zabránilo těmto nežádoucím jevům, je třeba mít připravenou strategii, která bude již dopředu počítat s různými riziky. I dítě samotné, by si mělo uvědomovat

případná rizika a vědět na koho se v případě potřeby může obrátit. V neposlední řadě, je potřeba upozornit na *zodpovědnost*, díky které budou děti vědět, jak byly jejich postoje a názory interpretovány a využívány ať už v poradenském, zjišťovacím nebo rozhodovacím procesu. Pokud je dítě nespokojené s interpretací jeho postojů, tak má právo na ovlivnění konečného závěru. Děti mají také možnost se podílet na návazných procesech a aktivitách, rovněž je přínosné, pokud se samo dítě podílí na vyhodnocení vzájemné spolupráce. A poslední zásadou je *podpora vzdělávání dospělých*. Pracovníci by měli disponovat schopnostmi a dovednostmi potřebnými při komunikaci s dětmi, a tyto schopnosti následně pomohou k zapojení dítěte do procesu. Školení by mělo pomoci pracovníkům si osvojit schopnost naslouchat a spolupracovat s dětmi v návaznosti s jejich vývojovou vyspělostí.

Celkově je třeba myslet především na dítě a jeho postoje. Brát každý jeho názor a připomínku s naprostou vážností a poskytnout dítěti tolik prostoru k jeho vyjádření kolik potřebuje. Není správné ho umlčovat, ale ani nutit se vyjadřovat k věcem, ke kterým nechce. Někdy může mít odhalení různých věcí dalekosáhlé následky, a proto by se na to mělo myslet a předem počítat s případnými riziky.

3.3 Metody sociální práce s obchodovanými dětmi

Poté, co jsme si popsali úlohu sociálního pracovníka, zásady práce s dětmi, tak se můžeme posunout již ke konkrétním metodám sociální práce s dětmi. Ty nám nastíní přesné postupy a pomůžou nám pochopit povahu sociální práce s obchodovanými dětmi.

La Strada ČR má rozdělené poskytování sociálních služeb podle toho, jestli se jedná o telefonickou, ambulantní či pobytovou formu. Při telefonické komunikaci nebo i jedné až dvou osobních konzultacích si může klient zachovat anonymitu. K tomu, aby se identifikovala cílová skupina se používá vstupní pohovor a ten se poté porovná s definicí obchodování s lidmi. Sociální pracovníci vychází z individuálně zaměřené případové práce. S klientem tedy plánuje, koordinuje aktivity a poskytuje potřebné informace. Dále si po celou dobu spolupráce vede pracovníce spis, do kterého mimo jiné zapisuje také pravidelné hodnocení a plánování další spolupráce (Kefurtová, 2008, s. 65).

Opět bych se ráda vrátila k nadaci CPR, která poskytuje mimo jiné také zotavující terapii. Tato terapie je zaměřena na tři oblasti, které se pokusím níže více přiblížit.

První je *fyzické zdraví*. Během terapie se léčí nemoci, následky sexuálního zneužívání, jako mohou být pohlavní nemoci nebo zranění. Zároveň se dohlíží také na správnou váhu, výšku a normální vývoj mozku. Nadace tedy dohlíží na pravidelné denní cvičení, zdravotní kontroly a výživu dítěte. Další oblastí je *duševní zdraví*, to znamená že pracovníci léčí duševní či psychologická poškození. Do těchto poruch spadá mnoho nemocí, mezi kterými můžeme najít neurózy, mentální poruchy, deprese, traumata, pocity bezmoci, nízké sebevědomí. V důsledku sexuálního násilí cítí dítě hanbu a zradu, má záchvaty zlosti, které mohou vyústit v násilné chování, pesimismus a odcizení ze společnosti. Nadace se snaží dítě dovést ke schopnosti se umět citově ovládat a vyjadřovat. Dítě by si mělo uvědomovat rozdíl mezi dobrem a zlem. Když se posuneme dále, tak do třetí oblasti můžeme zahrnout *sociální vývoj rodiny a komunity*. Pro dítě je podstatné, aby navázalo vztahy s ostatními členy komunity přiměřeně jeho věku. Především jde ale o navázání dobrých vztahů s rodiči, vytvoření příjemné atmosféry mezi členy rodiny a jejich správné osvojení rolí. Nadace se snaží zlepšit komunikaci mezi dítětem a rodinou, proto pořádá návštěvy různých členů rodiny, nebo chodí dítě přímo domů. Aby celý proces zotavení proběhl správně, tak se na něm musí podílet tři nejdůležitější osoby. Patří mezi ně doprovod, psycholog a sociální pracovník. Doprovod pomáhá dítěti v jeho každodenních činnostech a zároveň spolupracuje s psychologem i sociálním pracovníkem. Psycholog zase pozoruje změny v duševním či fyzickém zdraví dítěte. Také se zasazuje za opětovné vrácení dítěte do rodiny, a proto také dohlíží a hodnotí duševní zdraví členů rodiny. Sociální pracovník je především odpovědný za celkový průběh terapie, to znamená, že dohlíží na fyzické a duševní zdraví dítěte. Dále spolupracuje s dalšími organizacemi a odborníky, kteří se o dítě starají (Kocman, 2002, s. 107-108).

Ministerstvo vnitra České republiky (2019b, s. 13-15) uvádí, že orgány sociálně-právní ochrany dětí používají při práci s dítětem a rodinou multidisciplinární přístup, v jehož rámci se aplikují následující metody:

První z nich je *case management*. Tato metoda stojí na individuálních potřebách klienta a jeho samotného zapojení do vyřešení problému. To znamená, že si nejprve zjistíme, jaké má klient potřeby a poté zajistíme příslušné služby, které s těmito potřebami korespondují. K dosažení cíle je třeba upozorňovat nejen klienta na jeho silné stránky, ale také jeho okolí a rodinu.

Druhou metodou je vyhodnocení situace dítěte a rodiny. Sociální pracovník provádí vyhodnocení situace ve dvou fázích. Nejprve si musí být pracovník zcela jistý, že je dítě

opravdu ohrožené, měl by vědět do jaké míry a jaké jsou důvody tohoto předpokladu. V případě, že se podezření potvrdí, jsou okamžitě přijata řádná opatření k jeho ochraně. V následné fázi dojde k vyhodnocení, a to poté slouží ke stanovení potřebných postupů.

Dále se využívá individuální plán ochrany dítěte. Tento plán je vyhotoven na základě předešlého vyhodnocení situace, a to nejpozději do jednoho měsíce poté, co je dítě evidováno u orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Do individuálního plánu by měli být zapojeni i rodiče či jiné za dítě odpovědné osoby. Jsou zde zahrnuty cíle, způsoby jejich dosažení a různé úkoly.

Případová konference je další účinnou metodou. Jedná se o strukturované sezení různých odborníků a rodičů, příbuzných dítěte, a pokud je toho dítě schopné a je jeho věk dostatečně odpovídající, tak je jeho přítomnost víc než vítaná. Tato konference je nutná a povinná, pokud orgány sociálně-právní ochrany dětí začnou brát v potaz omezení rodičovské odpovědnosti nebo nařízení ústavní výchovy.

Kromě případové konference, bychom se mohli zamyslet také nad rodinnou konferencí. Rodinná konference se snaží o to, aby byla rodina schopná přijmout odpovědnost za svou situaci a uměla se s ní společně vypořádat. Tato metoda poukazuje na zdroje, které mohou vést k řešení problému, a především dává rodině sílu, odhodlání a možnosti, které jim v první fázi mají dát šanci, aby se sami podíleli na vyřešení své situace. Pro dítě je nejlepší, aby byl okruh lidí kolem něj co nejširší. Čím víc pohledů na daný problém, tím větší je šance, že vzejde z konference ta nejvhodnější forma pomoci (Právo na dětství, Rodinná konference [online]). Rodinná konference se skládá ze tří částí. První z nich je sdílení informací, v této části má prostor sociální pracovník pro vysvětlení svých obav o budoucnost dítěte. Mohou se zapojit i ostatní odborníci. Ve druhé fázi se koordinátor a odborníci vzdálí a rodina má prostor pro vytvoření plánu na zlepšení situace dítěte. V poslední fázi se představí plán sociálnímu pracovníkovi, a pokud bude pro dítě vhodný, tak ho schválí. Tato konference, ale není o obviňování a uplatňování jakéhokoli mocenského vlivu (RK centrum, Informace pro rodiče a širokou veřejnost [online]).

Rodinná konference pro ohrožené rodiny má určitě význam i v naší problematice. Mohla by být preventivním nástrojem před obchodováním, nebo metodou, jak opět sblížit dítě s rodinou a zapojit ho zpět do normálního života. Pokud tedy není zapotřebí zapojit do debaty i odborníky a využít tím případovou konferenci, tak je ta rodinná vhodným řešením. Vytváří pro dítě komfortní prostředí s lidmi, které zná. Díky tomu se bude cítit bezpečně a nebude se

tolik bát zapojit do diskuze. Kromě toho se všechny již zmíněné metody dají použít na pomoc obchodovaným dětem. Možná bych ještě poukázala na case management, kdy je kladen důraz na zapojení klienta do vyřešení problému, u obchodovaného dítěte bych to brala s rezervou. Takové dítě nemusí být schopné se zamyslet nad tím, co se mu stalo a jak z toho ven, může se pokusit zapojit, ale určitě by na něj neměl být vyvíjen tlak.

Navrátilová (2011, s. 41-42) se zaměřuje na možné faktory, které mohou ovlivnit kvalitu posouzení životní situace ohroženého dítěte. Věří, že když se sociální pracovník opravdu zamyslí nad hrozcími riziky, může mu to ulehčit samotný proces posouzení i následnou intervenci. Nejprve by se měl sociální pracovník zamyslet nad vývojovými potřebami dítěte, mezi které řadíme zdraví, identitu, emoční a behaviorální vývoj, vztahy a schopnost se o sebe postarat sám. Dále se nesmí opomínat ani rodičovské povinnosti, které posuzujeme podle toho, jak jsou schopni zajistit dítěti základní péči, bezpečí, řádnou výchovu a také vřelé zacházení. Takže k ovlivňujícím faktorům, v rámci rodiny, můžeme přiřadit rodinnou historii, zaměstnání a příjem rodičů, širší rodinu a celkovou sociální integraci rodiny.

Ze zahraničních zdrojů zase vyplývá, že k problémovým bodům posouzení patří špatná schopnost sociálních pracovníků reflektovat individualitu dítěte a vůbec správně vnímat jeho vztahové vazby (Holland, 2004, dle Navrátilová, 2011, s. 42). Kromě výše zmíněného je třeba poukázat také na nepřesné metodické provedení posouzení vývojových potřeb dětí, ke kterému dochází na základě malého množství podložených pozorování (Navrátilová, 2011, s. 42).

Jak již bylo vícekrát zmíněno, tak rozhovor je stěžejním prostředkem pro posouzení situace dítěte. Proto může dojít k potížím, když je verbální komunikace ze strany rodičů na slabší úrovni, nebo jsou v ní záměrně pasivní. Každopádně rizikovým faktorem mohou být pro sociálního pracovníka vyloženě bariéry v komunikaci. Mezi které patří například kulturní rozdíly. Tyto rozdíly pak mají za vinu nedostatečnou spolupráci ze strany rodičů, která se může jevit, jako záměrná, ale není, je to vliv již zmíněných rozdílů. To by měl mít sociální pracovník na mysli, když bude posléze hodnotit společnou spolupráci, protože ochotu spolupracovat vnímají pracovníci, jako krok vpřed, a pokud nepřijde, nebo ji dokonce rodiče odmítnou, tak může dojít k sankcím (Navrátil, 2009, dle Navrátilová, 2011, s. 43).

Pokud tedy připustíme, že může mít rozhovor i řadu nedostatků, mezi které patří nízká úroveň verbální komunikace rodičů či jejich nezájem, nebo kulturní bariéry. Při následném vyhodnocení situace, bychom tedy neměli spoléhat jen na něj a využít kombinaci více technik

pro sběr informací. Mezi ně můžeme počítat pozorování, škálování změn ve vývoji rodičovských kompetencí, nebo různé validační testy. Každou zmíněnou techniku bychom měli aplikovat na každé jednotlivé dítě zvláště, především proto, že se mohou objevit případy, ve kterých mají rodiče ke svým více dětem rozdílné přístupy (Holland, 2004, dle Navrátilová, 2011, s. 43).

Na konec kapitoly bych chtěla ještě zmínit zmapování situace dítěte, protože díky správnému a důkladnému zmapování situace dítěte můžeme lépe přistupovat k řešení problému. Znalosti prostředí, ze kterého pochází a vztahů, ve kterých vyrůstá a celková orientace v tom, jak se k němu přistupuje nám umožní být k dítěti empatičtější a ohleduplnější. Budeme vnímat všechny souvislosti, které vedly k danému problému a zohledníme je v našem posouzení. Jedním ze základních nástrojů, jak jsem již výše zmiňovala, je rozhovor, který nám poté může pomoci se sestavením genogramu nebo ekomapy.

Níže uvádím pár praktických bodů pro vedení rozhovoru s dětmi podle Kocmana (2002, s. 104-105):

- Základem pro dobrý a přínosný rozhovor je vzájemná důvěra, takže pokud zjistíme, že pohlaví, národnost, náboženství nebo fyzický vzhled jsou pro nás bariérou k dosažení důvěry, měli bychom klientovi najít vhodnějšího pracovníka.
- Musíme mít na zřeteli, že je rozhovor veden podle potřeb dítěte. To znamená, že bychom se ho měli v průběhu ptát, zda nemá hlad, nechce si zajít na WC, nebo jestli už není dítě unavené a nechce s rozhovorem skončit.
- Často se sociální pracovníci dostávají do slepých uliček, když děti opakují, že jim nemají co říct. Většinou se jedná právě o sexuálně zneužívané děti. Proto by měli být trpěliví, mít pochopení a aktivně naslouchat jejich sdělení.
- Pokud dítě zjistí, že o něm něco víme, ještě předtím, než nám to samo sdělí, tak bude mít o rozhovor větší zájem. Z toho důvodu je dobré si o něm před rozhovorem zjistit, co nejvíc informací.
- A na závěr je potřeba rozhovor zaznamenat, pokud to ovšem podmínky dovolí. Uloženy by tedy mohly být jak poznámky sociálního pracovníka, tak audiopásky, nebo třeba i výkresy dítěte.

Celkově je také dobré se vyhýbat všeobecným otázkám a zbytečně na dítě nevyvíjet tlak, pokud už nám řeklo všechno, co ví. Pokud dítě odpovídá jednoslovně a velmi stručně bez detailů, tak se dá předpokládat, že odpovídá tak, jak si myslí, že se od něj očekává. Mladší děti

bychom neměli zahlcovat otázkami typu „Jak se cítíš?“, protože nejsou příliš schopné na to odpovědět. A především je třeba si uvědomit, že děti rády vynechávají informace, a tak bychom se na ně měli ptát přímo (Kocman, 2002, s. 105).

Poté, co proběhl rozhovor se můžeme zaměřit na tvorbu genogramu a ekomapy. Tyto techniky můžeme ovšem využít i na základě pozorování, a ne pouze rozhovoru. Genogram nám graficky znázorní mezigenerační vztahy v rodině, pomůže nám pochopit i některé poněkud komplikované vztahy, události, které jim předcházely, a to za pomoci různých znaků a symbolů. Můžeme si do něj dělat poznámky o tom, co nám přijde podstatné. Na rozdíl od něj se ekomapa zaměřuje na celistvou ekologickou niku dítěte, to znamená že nejen na rodinu, ale na všechny s ní související exosystémy. Ekomapa nám pomůže rozpoznat, jak vztahy fungují v současné chvíli, poskytne nám předpoklad možných sociálních konfliktů a napětí, ale nejpřínosnější je z hlediska nově zjištěných sociálních zdrojů (Kovařík, 2003, s. 203-205).

V případě obchodovaných dětí je zapotřebí se během mapování zaměřit především na vztahy, které zavinily jeho situaci, a které ho ovlivňovaly během doby, kdy s ním bylo obchodováno. Takovéto mapování musí být opravdu šetrné a mělo by se myslet především na dítě samotné, které se jistě nechce ohlížet do minulosti. Volit otázky během rozhovoru se zřetelem na jeho minulost a nenutit ho odpovídat hned úplně na každou. Sice je dopadení pachatele velmi důležité, ale psychické a duševní zdraví dítěte je prioritou.

Závěr

Svoji bakalářskou práci jsem směřovala k práci s dětmi, které se staly oběťmi obchodu s lidmi. Cílem bylo zjistit, jaká je úloha sociálního pracovníka při práci s dětmi, které se staly oběťmi obchodu s lidmi a jaké jsou metody práce s nimi.

Pro psaní své práce jsem použila kompilaci zdrojů. V práci jsem se věnovala obecně obchodu s lidmi a poté konkrétně obchodu s dětmi, kde jsem vymezila příčiny a účel této trestné činnosti. V poslední části jsem se již zaměřila přímo na práci s dětmi, tedy na roli sociálního pracovníka při práci s obchodovanými dětmi a na metody práce, které při své činnosti může využívat.

Výsledkem bylo zjištění, že úlohu při práci s obchodovanými dětmi zastává sociální pracovník hned několik. Mezi ty stěžejní patří role koordinátora, který sestaví tým odborníků a pak během posouzení životní situace dítěte dohlíží na činnost svých kolegů a následně, pak společně s týmem volí vhodnou intervenci a navrhuje řešení. Nezbytnou součástí jeho povinností je vypracování individuálního plánu pomoci pro dítě a navržení spolupráce, která bude zahrnovat snahu sociálního pracovníka dostat dítě zpět do běžného života, ze kterého bylo vytrženo. Snaží se docílit psychické, fyzické a sociální stability dítěte. Pracovník zastává roli zprostředkovatele komunikace s příslušnými orgány, které se angažují v trestním řízení. Zároveň je to on, kdo dítě informuje o jeho právech, a kdo ho může i zastupovat v trestním řízení. Mezi jeho další úlohy patří znalost azylová politika, kdy je jeho úkolem zajistit legalizaci pobytu dítěte, a především jeho transport do země původu. Sociální pracovník je tedy zároveň poradce, ochránce, zprostředkovatel a koordinátor v jedné osobě.

Zjistila jsem, že mezi vhodné metody, které se dají použít při práci s dětmi, které se staly oběťmi obchodu s lidmi patří zotavovací terapie zahrnující fyzické, duševní zdraví a sociální vývoj rodiny a komunity. Další podstatnou metodou je vyhodnocení situace dítěte, bez které bychom se při následujícím procesu pomoci neobešly, a tou je individuální plán ochrany. Sociální pracovník může využít také případové konference, nebo rodinné konference. Každopádně jednou z nejpodstatnějších je posouzení životní situace dítěte a zmapování situace, při kterém můžeme využít rozhovor, sběr informací, nebo pozorování.

Ráda bych upozornila na nelehkou úlohu sociálního pracovníka při práci s obchodovanými dětmi. Byť máme dané postupy při posouzení situace dítěte, vymezené

zásady práce s touto cílovou skupinou, tak je stále sociální práce s obchodovanými dětmi v začátcích. Školení a vzdělávání sociálních pracovníků, které zabezpečuje například La Strada, by se mělo dít ve více institucích a organizacích. Rozpoznání obchodovaného dítěte je základ v celém procesu pomoci. Neměli bychom ho tedy zanedbávat, nebo přehlížet jen proto, že to u nás není tak častý jev. Možná, že není, právě jen proto, že oběti nevidíme.

Celkovým výsledkem mé práce bylo dosažení zjištění, jakou má sociální pracovník úlohu při práci s obchodovanými dětmi a, že je jich dokonce hned několik. Metody sociální práce jsou podstatné pro práci s obchodovanými dětmi a sociální práce má v této oblasti své místo i u nás v České republice. Byla bych ráda, kdyby moje práce dopomohla k přiblížení tématu a pomohla pochopit úlohu a nepostradatelnost sociální práce v dané problematice. Zároveň bych byla ráda, kdyby posloužila jako manuál pro vzdělávání sociálních pracovníků, aby dokázali snáze identifikovat oběť obchodu s lidmi a mohli ji následně poskytnout tu nejlepší možnou pomoc.

Bibliografický seznam

- BAIEROVÁ, Dana., 2014. *Neziskovka La Strada pomáhá v boji proti obchodování s lidmi a pracovnímu vykořisťování* [online]. Praha: Deník neziskovky [cit. 2020-03-15]. Dostupné z: <http://denikneziskovky.cz/neziskovka-la-strada-pomaha-v-boji-proti-obchodovani-s-lidmi-a-pracovnimu-vykoristovani/>
- BLATNÍKOVÁ, Šárka. 2010. *Sexuální vykořisťování jako forma závažné organizované kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-103-5.
- BURČÍKOVÁ, Petra. 2004. *Obchod s lidmi a nucená či vykořisťující práce v České republice*. Program AGIS Evropské komise: La Strada ČR.
- HALUŠOVÁ, Barbora a ŠVEC, Jakub. 2007. Obchodování s lidmi – přístup Ministerstva vnitra České republiky. In: ŠPONDROVÁ. *Obchodování s lidmi, problematika nucené práce*. Brno: Liga lidských práv a Rada Evropy. s. 37-44. ISBN 978-80-903473-2-8
- HAMPLOVÁ, Lucie. 2009. *Sociální práce s rizikovou mládeží se zaměřením na projekt Lata*. Praha (bakalářská práce). Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta.
- KEFURTOVÁ, A. 2008. *Sociální práce*. Manuál k sociální inkluzi obchodovaných a vykořisťovaných osob: La Strada ČR. s. 58-74. ISBN 978-80-254-1312-8.
- KOCMAN, David. 2002. *Lidská práva v praxi: manuál pro sociální práci s oběťmi obchodu se ženami a dětmi*. Vyd. 2. Praha: La Strada ČR. ISBN 80-239-0186-9.
- KOVAŘÍK, Jiří. 2003. Posuzování potřeb ohroženého dítěte. In: MATOUŠEK. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: nakladatelství Portál s.r.o., s. 201-229. ISBN 80-7178-548-2.
- MÁTEJOVÁ, Alena. 2020. The Best Interests of the Child and its Application in Social Work. In: LETOVANCOVÁ, M. K., M. SLANÁ and M. HRONKOVÁ. *Children in Social Work – Selected Problems of Social Work with Children Across the Europe* Trnava: University in Trnava. Faculty of Health Sciences and Social Works. 61-66. ISBN 978-80-568-0309-7.
- MIKŠÍKOVÁ, Lenka. 2012. *Děti ohrožené sociálním vyloučením*. Brno (diplomová práce). Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno.
- MILFAIT, René. 2015a. *Obchod s dětmi do sexuálního průmyslu* [online]. Praha: Šance dětem [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/obchod-s-detmi-do-sexualniho-prumyslu>
- MILFAIT, René. 2015b. *Prostituce dětí a dětská pornografie* [online]. Praha: Šance dětem [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/prostituce-deti-detska-pornografie>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. 2009. Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti 2009-2011. [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupný

z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mpsv/strategie/narodni-akcni-plan-k-transformaci-a-sjednoceni-systemu-pece-o-ohrozene-deti-na-obdobi-2009-az-2011>

MINISTERSTVO VNITRA. 2019a. Zpráva o stavu obchodování s lidmi v České republice za rok 2018. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. Obor prevence kriminality.

MINISTERSTVO VNITRA. 2019b. Obchodování s dětmi: doporučené postupy při řešení případů obchodování s dětmi pro orgány státní správy. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.

MINISTERSTVO VNITRA. 2020a. Zpráva o stavu obchodování s lidmi v České republice za rok 2019. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. Odbor prevence kriminality.

MINISTERSTVO VNITRA. 2020b. Národní strategie boje proti obchodování s lidmi v České republice na období 2020-2023. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. Obor prevence kriminality.

NAVRÁTILOVÁ, Jitka. 2011. Proces posouzení životní situace jako zdroj ohrožení dítěte (faktory ovlivňující posouzení ohrožených dětí). *Sociální práce/Sociální práce*, č. 2, s. 40-55. ISSN 1213-6204.

NEČASOVÁ, Mirka. 2013. Role sociálního pracovníka a způsob přístupu k praxi. In: MATOUŠEK. *Metody řízení sociální práce*. Praha: Portál. s. 44-48. ISBN 978-80-262-0213-4

NEŠPOR, Karel. 1995. *Středoškoláci o drogách, alkoholu, kouření a lepších věcech*. 1.vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-086-3.

POHŮNKOVÁ, Kateřina. 2019. Podávají pomocnou ruku lidem v bezvýchodné situaci. Ministerstvo vnitra, odbor tisku a public relations: *Policista*, č. 2, s. 10-12. ISSN 1211-7943.

PÖTHE, Peter. 1999. *Dítě v ohrožení*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství G plus G. ISBN 80-86103-21-8.

PRÁVO NA DĚTSTVÍ. Rodinná konference. pravonadetstvi.cz [online]. ©2013 [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/ukoncene-projekty/systemova-podpora-procesu-transformace-systemu-pece-o-ohrozene-deti/aktivita-projektu/rodinne-konference/>

RK CENTRUM. Informace pro rodiče a širokou veřejnost. rk-centrum.cz [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <http://www.rk-centrum.cz/informace-pro-rodice>

ROZNEROVÁ, Jana. 2007. *Rizikové chování mládeže*. Brno (bakalářská práce). Masarykova univerzita, Lékařská fakulta, Katedra ošetřovatelství.

Sdělení č. 104 ze dne 8. dubna 1991 federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte. Částka 22. [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

Sdělení č. 18 ze dne 3. března 2015 Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Protokolu o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, doplňujícího Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu. [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2015-18>

SMOLÍK, Josef. 2017. *Subkultury mládeže: sociologie, psychologie a pedagogické aspekty*. Brno: Mendelova univerzita v Brně. SBN 978-80-7509-498-8

ŠANDEROVÁ, Jadwiga. 2005. *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách: několik zásad pro začátečníky*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-40-7.

ŠIMKOVÁ, Lenka. 2014. Role sociálního pracovníka – mnohvrstevnatá, dynamická a proměnlivá. *Sociální revue*. [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/role-socialniho-pracovnika-mnohvrstevnata-dynamicka-a-promenliva>

UHLÍŘOVÁ, Kristýna. 2009. *Obchod s dětmi*. Praha (bakalářská práce). Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta, Katedra teologie a filozofie.

UCHYTILOVÁ, Soňa. 2013. *Komerční sexuální zneužívání dětí*. Praha (diplomová práce). Univerzita Karlova. Právnická fakulta, Katedra trestního práva.

UNOCD. 2018. *Global Report on Trafficking in Persons 2018*. New York: United Nations Office on Drugs and Crime. ISBN: 978-92-1-130361-2.

UZEL, Radim. 2005. Pornografie a komerční sexuální zneužívání dětí. In: WEISS. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada. s. 149-155. ISBN 80-247-0929-5.

VANIČKOVÁ, Eva. a kol. 2005. *Obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování: [manuál pro lékaře]*. Praha: Česká společnost na ochranu dětí. ISBN 80-239-4793-1.

VANIČKOVÁ, Eva a KLOUBEK, Martin. 2006. *Komerční sexuální zneužívání dětí*. Manuál pro lékaře. Praha: Česká společnost na ochranu dětí za finanční podpory Ministerstva zdravotnictví ČR. ISBN 80-239-6471-2

VANIČKOVÁ, Eva. 2007. *Dětská prostituce*. 2. doplněné vydání. Praha: Grada. 144 s. ISBN 978-80-247-2218-4.

VAVRDA, Antonín. 2010. *Problematika obchodování s lidmi v České republice a projekty pomáhající při péči o oběti obchodování s lidmi*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

WARRIA, A., H. NEL and J. TRIEGAARDT. 2015. *Challenges in Identification of Child Victims of Transnational Trafficking*. Practice. s. 315-333. ISSN: 0950-3153.